"La Der Des Ders"in Uluslararası Sistemin Yapısına Etkileri

Impacts of "La Der Des Ders" on Structure of International System

Barış Özdal* - Murat Jane**

Özet

Daha sonra başına 1. eki gelecek olan Dünya Savaşı, 1918 yılının sonunda "la Der Des Ders" yani "tüm savaşların en sonuncusu / the last of the all wars" biçiminde tanımlanmıştır. Söz konusu dönem daha ayrıntılı bir biçimde irdelendiğinde ise ilk bakışta şairane bir ifade gibi duran bu tanımlamanın amacının, aslında savaşın sonunda oluşturulan uluslararası sistemin yeni yapısı üzerinden, kamuoylarında "sürdürülebilir bir barış" algısı yaratmak olduğu ileri sürülebilir. Bu bağlamda çalışmamızda öncelikle genel hatlarıyla uluslararası sistemin gelişimi aktarılacak ve 1. Dünya Savaşı'na giden süreçte uluslararası sistemin yapısının değişmesinde etkili olan olgular irdelenecektir. Son kısımda ise 1. Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan uluslararası sistem analiz edilerek, savaşın hemen sonu itibarıyla bu yapı üzerinden bir ideal (ist) sistem algısı yaratılmaya çalışıldığı savunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *1. Dünya Savaşı, Uluslararası Sistem, Westphalian Sistem, Viyana Düzeni, Güç Dengesi.*

Abstract

World War, which will later on have "First" annex, defined as "la Der Des Ders (the last of all wars)" at the end of 1918. It may be asserted that purpose of this phrase, which may be seen poetically at first sight, is substantially to create a "sustainable peace" perception on public opinions via new structure of international system constituted at the end of war if aforementioned era is examined in detail. In this context, firstly development of international system will be explained in general terms and facts effecting on changing of structure of international system in the process of the First World War, will be explicated in our work. In the last chapter of our work, international system constituted at the end of the First World War will be analysed and it will be argued that trying to create an ideal(ist) system perception via this structure as of the end of the First World War.

Key Words: *The First World War, International System, Wesphalian System, The Congress of Vienna, Balance of Power*

* Doç. Dr., Uludağ Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyasi Tarih Anabilim Dalı, e-mail: barisozdal@gmail.com

** Arş. Gör., Uludağ Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyasi Tarih Anabilim Dalı, e-mail: muratjane@gmail.com

Giriş[1]

Normal şartlar altında 2014 yılının tarihçiler ve uluslararası ilişkiler akademisyenleri açısından 1. Dünya Savaşı'nın 100 yılı olması sebebi ile önemli olacağı düşünülmekteydi. Bu anlamda pek çok kişi için Kasım 2013'de Ukrayna'da başlayan halk hareketlerinin, Mart 2014'te Kırım'ın Rusya Federasyonu'na ilhakına dönüşmesi bir sürpriz olmuştur[2]. Yaşanan bu gelişmelerin ardından ise uluslararası sistemin yapısının dönüştüğü ve *"yeni bir soğuk savaş"*a doğru gidildiği tartışılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda bizce tarihsel açıdan ironik bir biçimde ilginç olan husus, 100 yıllık bir periyodun ardından uluslararası sistemin yeniden bir dönüşüm geçirmekte olduğunun (*2. Yatla Süreci)* tartışılmasıdır. Zira aynı tartışmalar pek farkında olunmasa bile 1815'in ardından 1914-1918'de de diplomasi tarihçileri tarafından yapılmıştır.

Tarihsel bir perspektiften bakıldığında 1618–1648 yılları arasında yapılan 30 Yıl Savaşları'nı sona erdiren Westphalia Barış Andlaşmaları ile modern anlamda uluslararası ilişkilerin başladığı ve uluslararası sistem oluştuğu genel olarak kabul edilmektedir[3]. Sistemin merkezindeki aktörler ise uzun süre ege-

1 Bu makale büyük ölçüde Barış Özdal-R. Kutay Karaca, *Diplomasi Tarihi II, Yardımcı Ders Notları – 2014*, Dora Yayınları, Bursa 2014, s. 5-32. ve 63-95.; Barış Özdal,-R. Kutay Karaca, *Osmanlı Diplomasi Tarihi, Yardımcı Ders Notları – 2014*, Dora Yayınları, Bursa 2014, s. 91-110. ve Murat Jane tarafından Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında hazırlanan ve 22 Ocak 2014 tarihinde savunması yapılan "*Pre-Westphalian ve Westphalian Dönemden Post-Westphalian Döneme Geçerken Diplomasinin Değişen Rolünün Analizi*" başlıklı yüksek lisans tezi referans alınarak hazırlanmıştır.

2 Bu konuda ayrıntılı bir analiz için bkz.; M. Seyfettin Erol, "Ukrayna-Kırım Krizi" Ya Da "İkinci Yalta Süreci", *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı:41, Bahar 2014, s. 1-14.; M. Seyfettin Erol, **"**Yeni Soğuk Savaş Ya da Amerikan Yüzyılının Sonu (1)"; http://www.milligazete.com.tr/koseyazisi/Yeni_Soguk_Savas_ Ya_da_Amerikan_Yuzyilinin_Sonu_1/19290#.U0K1kvl_tYw (e.t. 05.04.2014); M. Seyfettin Erol, **"**Yeni Soğuk Savaş Ya da Amerikan Yüzyılının Sonu (2)"; http://www.milligazete.com.tr/ koseyazisi/Yeni_Soguk_Savas_ya_da_Amerikan_yuzyilinin_sonu_2/19342#.U0K2Fvl_tYw (e.t. 05.04. 2014).

3 Westphalia Barış Andlaşmaları, İspanya ve Hollanda arasında 80 Yıl Savaşları'nı da sona erdirmiştir. 1556'da Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu İspanyol ve Avusturya Habsburgları olarak ikiye ayrıldıktan sonra İspanya; Hollanda, Burgonya, Milano, Napoli topraklarını elde etmiştir. İspanya 1556 paylaşımlarından sonra Hollanda'ya din yoluyla politik baskıda bulunmuş, Hollanda denizlerde rakibi olmasına rağmen İngiltere'nin desteğini almış ve 1609'da bağımsızlığını kazanmıştır. Fakat İspanya'nın Hollanda'yı tehdidi 1648'e kadar sürmüş, 80 yıllık İspanya-Hollanda mücadelesi 1648 Westphalia Barış Andlaşmaları'yla sona ermiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Bekir Sıtkı Baykal, *Yeni Zamanda Avrupa Tarihi Otuz Yıl Savaşı Devri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s. 10-15., Marjolein Hart, "Felemenk Ayaklanması 1566-1581: Ulusal Bir Devrim Mi?", David Parker, ed., *Batı'da Devrimler ve Devrimci Gelenek (1560-1991),* (çev.Kemal İnal), Dost Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2003, s. 30-51.; . Daniel Philpott, "Westphalia, Authority, and International Society", *Political Studies,* Vol:47, 1999, pp.566-589.; Gökhan Bacık, *Modern Uluslararası Sistem: Köken, Genişleme, Nedensellik*, Kaknüs Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2007, s.9-132.; Gökhan Bacık, "Westfalyan Sistem'in Direnişi: 11 Eylül ve Uluslararası Politika", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt:3, Sayı:10, 2006, s. 57-58.; Muzaffer Ercan Yılmaz, "Westphalia'dan Günümüze Savaş", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt:4, Sayı:14, 2007, s. 18.; Mehmet Şahin, "Vestfalya ve Vestfalya Sonrası Dünya Düzeninde Din", Mesut Özcan-Muzaffer Şenel, ed., *Modernite ve Dünya Düzenleri*, Klasik Yayınları, İstanbul 2010, s. 83.; Juanita Elias-Peter Such, *International Relations: The Basics,* Routledge, 1st Printing, New York 2007, p. 24.; Wyndhem A. Bewes, "Gathered Notes on the Peace of Westphalia of 1648", *Transactions of the Grotius Society,*

men devletler olmuş ve bu bağlamda *egemenlik* ve *ulus-devlet* kavramları, 1. Dünya Savaşı öncesinde Westphalian uluslararası sistemde birbirleriyle ilintilendirilmiştir[4]. Söz konusu dönemde egemen bir devletin üç temel ilkesi şöyledir[5]:

1) Dış egemenlik ilkesi (Rex est imperator in regno suo)
2) İç egemenlik ilkesi: *"Kimin bölgesi, onun dini"* (Cujus regio ejus regio)
3) Güç Dengesi (Balance of power)

Dario Battistella'ya göre Westphalian dönemin egemenlik anlayışı dış egemenlik ve iç egemenlik olmak üzere ikili ayrıma tabi tutulmaktadır. Dış egemenlik devletin kendisinden daha üstün bir otoriteyi tanımamasına ve her devletin *"devlet olma temelinde"* eşit kabul edilmesine dayanmaktadır. Dış egemenliğin kabulü uluslararası sistemin Papalık ve İmparatorluk egemenliğindeki hiyerarşik yapısını değiştirmiştir[6]. İç egemenlik ise bir devletin kendi sınırları içerisinde sahip olduğu erki uygulamasıdır[7]. 25 Eylül 1555'de *Augsburg Barışı* ile kabul edilen "cujus regio, ejus religio" (*Kimin bölgesi, onun dini. Whose realm, his religion*)*"* ilkesi ise Westphalia Barış Andlaşmaları ile tekrar vurgulanmış ve iç egemenliğin önemli düsturlarından birini oluşturmuştu[8]. 1. Dünya Savaşı öncesinde Westphalian devletin üç ilkesinden sonuncusu ise güç dengesidir. Güç dengesi, uluslararası sistemde bir gücün (aktörün) hegemon olmasını önlemek amacıyla sistemdeki aktörlerin ittifakını ifade etmektedir[9]. 1713 yılındaki İspanyol Veraset Savaşları ve Napolyon Savaşları gibi örneklerde olduğu gibi statükoyu değiştirmek isteyen devletler sistemdeki diğer devletler tarafından engellenmiş, güç dengesi *teritoryal* ölçütlere göre sağlanmıştır[10].

Vol:19, 1933, p. 61.; Stephan D. Krasner, "Compromising Westphalia", *International Security*, Vol:20, No:3, 1996, p. 115.; Barry Buzan-Richard Little, "Beyond Westphalia? Capitalism after the Fall", *Review of International Studies*, Vol:25, No:5, 1999, p. 89.

4 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Barış Özdal, *Avrupa Birliği Siyasi Bir Cüce, Askeri Bir Solucan mı? Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası ile Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası Oluşturma Süreçlerinin Tarihsel Gelişimi*, Dora Yayınları, 1. Baskı, Bursa 2013, s. 3 ve 6-7.

5 https://wiki.umn.edu/pub/Polisciresources/InternationalRelationsTexts/threeprinciplesofwestphaliansociety.pdf (e. t. 17. 02. 2013)

6 Leo Gross, "The Peace of Westphalia 1648-1948", *The American Journal of International Law*, Vol:42, No:1, 1948, p. 28.; Elias - Such, a.g.e., p. 29. Bu konuda ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz., Bacık, "Modern Uluslararası Sistem…", a.g.e., s.71-132.

7 Dario Battistella, *Théories des Relations Internationales*, Presses de Sciences Pro., Paris 2003, p. 23'den aktaran Hüseyin Sevim, "Uluslararası İlişkilerde Küreselleşme Olgusu ve Ulus-Devlet Kavramını Yeniden Düşünmek", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt:3, Sayı:9, 2006, s. 100.

8 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Özdal-Karaca, a.g.e., s.91-96.

9 Güç dengesi kavramı uluslararası ilişkiler literatüründe birden fazla anlama sahip olan ve bu nedenle tanımlanması kolay olmayan bir kavramdır. Tayyar Arı, güç dengesi kavramındaki muğlâklığı şu şekilde ifade etmiştir: *"Güç dengesi bazen bir denge durumunu, bazen gücün dağılımını ve bazen bir politikayı, bazen bir durumu tanımlamak için kullanılan kavram olarak, bazen bir devletin politik meşruiyet aracını ifade etmektedir. (…) Dolayısıyla güç dengesi kavramına yüklenen anlamlar, aktörlerin güç dengesi politikasıyla neyi amaçladıklarına paralel olarak farklılaşmaktadır."* Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Mkm Yayıncılık, 10. Baskı, Bursa 2013, s. 271. Güç dengesine dair farklı yaklaşımlar ve ayrıntılı bilgi için bkz. Arı, a.g.e., s. 158-163.

10 Paralel mahiyetteki görüşler için bkz., Freidrich Kratochwil, *The Puzzles of Politics*, Routledge,

Konumuz itibarıyla güç dengesini, Westphalian dönemde uluslararası sistemin devamlığını sağlayan, sistemin güvenliğini ilgilendiren ve Adam Smith'in *"Görünmez El"*i gibi kendiliğinden oluşan bir mekanizma olarak değerlendirmek mümkündür. Güç dengesi mekanizmasının başarıyla uygulanmasının örnekleri arasında 14. Louis Fransası'na, II. Viyana Kuşatması'nda Osmanlı İmparatorluğu'na, Napolyon Fransası'na, Kırım Savaşı'nda Rus Çarlığı'na, 1. Dünya Savaşı'nda 2. Wilhelm Almanyası'na ve 2. Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyası'na karşı kurulan ittifaklar gösterilebilir. Bu örneklerde olduğu gibi güç dengesi mekanizması ile uluslararası sisteme bir gücün egemen olması engellenebilmiş, *Pax* (Barış)[11] yerine gücün dağıldığı *Statera* (Siyasal denge)[12] durumu oluşturulmaya çalışılmıştır[13]. Ancak bilindiği üzere, güç dengesine dayalı olan uluslararası sistem 1. Dünya Savaşı'nda bozulmuştur.

Bu kapsamda, daha sonra başına 1. eki gelecek olan Dünya Savaşı, 1918 yılının sonunda *"la Der Des Ders"*[14] yani *"tüm savaşların en sonuncusu / the last of the all wars"* biçiminde tanımlanmıştır. Söz konusu dönem daha ayrıntılı bir biçimde irdelendiğinde ise ilk bakışta şairane bir ifade gibi duran bu tanımlamanın amacının, aslında savaşın sonunda oluşturulan uluslararası sistemin yeni yapısı üzerinden, kamuoylarında *"sürdürülebilir bir barış"* algısı yaratmak olduğu ileri sürülebilir. Bu bağlamda çalışmamızda öncelikle genel hatlarıyla uluslararası sistemin gelişimi aktarılacak ve 1. Dünya Savaşı'na giden süreçte uluslararası sistemin yapısının değişmesinde etkili olan olgular irdelenecektir. Son kısımda ise 1. Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan uluslararası sistem analiz edilerek, savaşın hemen sonu itibarıyla bu yapı üzerinden bir ideal (ist) sistem algısı yaratılmaya çalışıldığı savunulacaktır.

1. Genel Hatlarıyla Uluslararası Sistemin Oluşumu ve Yapısı

Westphalia Barış Andlaşmaları'nın imzalanmasıyla sona eren 30 Yıl Savaşları, Avrupa'da yaşanan mezhep mücadeleleri döneminin son aşamasını oluşturmuştur[15]. 30 Yıl Savaşları'ndan güçlenerek çıkan devlet ise Jean Armand du

1st Printing, New York 2011, p. 69.; Jeppe Strandsbjerg, *Territory, Globalization and International Relations: The Cartographic Reality of Space*, Palgrave Macmillan, 1st Printing, New York 2010, p. 69.

11 *Pax* kavramı çalışmamızda uluslararası sistemde barışın tek güç tarafından zor yoluyla kurulması anlamında kullanılmıştır.

12 *Statera* kavramı çalışmamızda uluslararası sistemde barışın birden fazla güç tarafından uzlaşma yoluyla kurulması anlamında kullanılmıştır. Dolayısıyla statera, gücün dağıldığı, siyasal anlamda dengenin sağlandığı durumu ifade etmektedir.

13 Murat Jane, "Westphalian Dönem'den Post-Westphalian Dönem'e Değişen Güvenlik Algısının Karşılaştırmalı Analizi", *5. Uludağ Uluslararası İlişkiler Konferansı 'Barış ve Güvenliğin Yeniden İnşası*, 11-12 Aralık 2013, Bursa, Türkiye (Sempozyum kitabı basım aşamasındadır)

14 *"la Der Des Ders"*, Fransızca *"la derniere des dernieres"* deyiminin kısaltılmış halidir. Türkçeye bire bir çevrildiğinde *"sonuncuların sonuncusu"* anlamına gelmektedir. Çalışmamızın bütünlüğü bağlamında 1. Dünya Savaşı'nı tanımlamak için kullanıldığı için *"tüm savaşların en sonuncusu / the last of the all wars"* biçiminde tarafımızca çevrilmiştir. Kavramın kapsamı hakkında bkz., Patrik Ourednik, *Europeana Yirminci Yüzyılın Kısa Tarihi* (çev., İsmet Birkan), Dost Yayınları, Ankara 2001, s. 79-80.

15 Baykal, a.g.e., s. 1. Ayrıca 30 Yıl Savaşları'nda Avrupa'da askerlik bir meslek haline gelmiş,

Plessis de Richelieu[16] (Kardinal Richelieu) Fransa'sıdır. Kardinal Richelieu'nün hedefleri ve politikaları doğrultusunda Fransa'nın savaşa 1635'te fiilen girmesiyle Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu savaşı kaybetmiş, 30 Yıl Savaşları 1645'te sona ermesine rağmen barış görüşmeleri üç yıl sürmüş ve Westphalia Barış Andlaşmaları 1648'de imzalanmıştır. Westphalia Barış Andlaşmaları literatürde yaygın bilinenin aksine tek anlaşmadan değil, Münster'de imzalanan iki anlaşmadan ve Osnabrück Andlaşması'ndan oluşmuştur[17]:

1) İlk Münster Andlaşması 30 Ocak 1648'de İspanya ve Hollanda arasında;
2) İkinci Münster Andlaşması 24 Ekim 1648'de Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu'yla Fransa ve Alman Prenslikleri arasında;
3) Osnabrück Andlaşması Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu'yla İsveç arasında 25 Ekim 1648'de imzalanmıştır.

Ayrıca Westphalia Barış Andlaşmaları Münster ve Osnabrück Andlaşmaları'ndan ibaret görülse de Fransa ve İspanya arasındaki güç mücadelesini sona erdiren ve 1659 yılında imzalanmış Pyrenees Andlaşması da Westphalia Barış Andlaşmaları arasında yer almıştır. Münster ve Osnabrück Andlaşmaları için düzenlenen kongrelerle birlikte Avrupa'nın ortak sorunları tartışılmış ve kongre usulü 1648'den itibaren uluslararası sistemde kullanılan diplomasi yöntemlerinden biri olmuştur. İki ayrı şehirde toplanan kongrelerle Avrupa diplomasisindeki *"öndegelme"* sorunu çözülmüştür[18].

Westphalia Barış Andlaşmaları'ndan sonra uluslararası sistemin yapısını etkileyen en önemli gelişme ise Karlofça Andlaşması olmuştur. Bilindiği üzere Karlofça Andlaşması, başarısızlıkla sonuçlanan Osmanlı'nın *"Hıristiyan"* Avrupa'ya karşı başlattığı son büyük *"Müslüman"* seferi olan 2. Viyana Kuşatması neticesinde 1699'da imzalanmıştır. Karlofça Andlaşması ile Osmanlı, Avrupa karşısında sadece askeri açıdan değil, diplomatik açıdan da duraklamaya başlamıştır. Zira Osmanlı Karlofça Andlaşması'yla ilk defa müzakere ederek bir andlaşma imzalamış, Avrupa'ya karşı diplomatik üstünlüğünü kaybetmiş[19]

askerlerle siviller arasındaki hukuki ayrımın ve Savaş Hukuku'nun temelleri atılmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Tetik ve Mehmet Şükrü Güzel, *Kızılay ve Kızılhaç Belgeleriyle Osmanlılara Karşı İşlenen Savaş suçları (1911-1921)*, İş Bankası Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2013, s. 24.

16 13. Louis döneminde başbakanlık yapan ve dış politikayı da tek elde toplayarak, ilk dışişleri bakanlığını kuran Kardinal Richelieu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Temel İskit, *Diplomasi: Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2011, s. 25-26.; Stephen Lee, *Avrupa Tarihi'nden Kesitler (1494-1789)* (çev. Ertürk Demirel), Dost Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2009, s. 111, 163.; Baykal, a.g.e., s. 83-84.; Hüner Tuncer, *Eski ve Yeni Diplomasi*, Ümit Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 1995, s. 29.

17 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Mehmet Gönlübol, *Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma*, AÜ SBF Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1975, s. 13.; Lee, a.g.e., s. 127.

18 Tuncer, a.g.e., s. 32-33. Westphalian Sistem'i kuran barış görüşmelerine Osmanlı, Moskova Knezliği, Polonya Krallığı ve İngiltere dışında Avrupa'daki bütün devlet temsilcileri katılmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Gönlübol, a.g.e., s. 13-15.; Elias-Such, a.g.e., p. 26.; Robert Gilpin, *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, 2nd Printing, New York 2009, p. 36.

19 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Oral Sander, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü Osmanlı Diplomasi*

ve bu andlaşmadan itibaren düşmanlarına karşı Avrupa hukuk sisteminde yer alarak mücadele etmeye çalışmıştır[20]. Osmanlı'nın dışında Rusya da Karlofça Andlaşması'na taraf olmuş ve ilk defa genel bir Avrupa Kongresi'ne katılmıştır[21]. Karlofça Andlaşması'nın uluslararası sisteme etkileri şöyledir:

- Uluslararası sistemde güç dengesi Doğu'da Osmanlı'ya karşı başarıyla yürütülmüş, 1648 Westphalia Barış Andlaşmaları kısmen başarı kazanmıştır[22].
- Mezhep çatışmalarının (*Katolik Avusturya ile Protestan Macarların mücadelesi*) Avrupa diplomasisinde hala etkili olduğu görülmüş ve Westphalian uluslararası sistemin tam anlamıyla oturmadığı anlaşılmıştır.
- Osmanlı ve Rusya'nın, Avrupa'da oluşmaya başlayan yeni diplomasi teknikleri ve hukuk sistemini kabul etmeleriyle Westphalian uluslararası sistemin etki alanı genişlemeye başlamıştır.

Yukarıda genel ve soyut olarak aktardıklarımızdan anlaşıldığı üzere Westphalia Barış Andlaşmaları imzalandıktan sonra Avrupa kıtasında üstünlük sağlamayı amaçlayan iki güçten Doğu'da yer alan Osmanlı, Karlofça Andlaşması'yla dengelenmiş, Batı'da yer alan ve yayılmacı politikalarını sürdüren Fransa'nın sisteme olan tehdidi ise devam etmiştir. Bu bağlamda Karlofça'dan iki yıl sonra Fransa'nın yayılmacı politikalarına karşı Avrupa'nın büyük güçleri (*Avusturya, Savua, Brandenburg, Hollanda, Portekiz*) İngiltere öncülüğünde birleşmişlerdir. Bilindiği üzere Fransa ve Avrupa'nın büyük güçleri arasında 1701–1713 yılları arasında süren savaşlar dizisi İspanya Veraset Savaşları olup, bu savaşların görünür nedeni İspanya Kralı 2. Carlos'un mirasının Fransa ve Avusturya arasında paylaşılmasıdır. Savaşın sonucunda Fransa'nın Avrupa'ya hâkim olma amacı sona ermiş ve 1713 yılında Utrecht Barışı imzalanmıştır. Utrecht Barışı'nın uluslararası sisteme etkileri şöyledir[23]:

- Doğu'da Osmanlı'ya karşı işletilen güç dengesi sistemi, Batı'da Fransa'ya karşı kullanılmış, böylelikle Westphalian uluslararası sistemin temelleri sağlamlaşmaya başlamıştır.
- Utrecht Barışı sonuçları itibarıyla Amerika kıtasını da ilgilendirmiş, bu açıdan Westphalian uluslararası sistemin etki alanı yeni kıtaya doğru genişlemeye başlamıştır.

Tarihi Üzerine Bir Deneme, İmge Yayınları, 6. Baskı, Ankara 2010, s. 125-127.; Uğur Kurtaran, *Osmanlı Diplomasi Tarihinden Bir Kesit Osmanlı-Avusturya Diplomatik İlişkileri (1526-1791),* Ukde Yayınları, 1. Baskı, Kahramanmaraş 2009, s. 155.

20 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Tuncer, a.g.e., s. 33.; Rifaat A. Abou-el-Haj, "The Formal Closure of the Ottoman Frontier in Europe: 1699-1703", *Journal of the American Oriental Society,* Vol:89, No:3, 1969, p. 468.

21 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Gönlübol, a.g.e., s. 17.; Rifaat A. Abou-el-Haj, "Ottoman Diplomacy at Karlowitz", *Journal of the American Oriental Society,* Vol:87, No:4, 1967, pp. 498-512.

22 Sander, a.g.e., s. 129.

23 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz Sander, a.g.e., s. 130.; Gordon Kerr, *Charlemagne'den Lizbon Antlaşması'na Avrupa'nın Kısa Tarihi*(çev. Cumhur Atay), Kalkedon Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2011, s. 84., Oral Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, İmge Yayınları, 11. Baskı, Ankara 2003, s. 105-107.; Gönlübol, a.g.e., s. 16.; Yılmaz, a.g.m., s. 18-19.

- Fransa 1648'de elde ettiği askeri ve diplomatik üstünlüğü Utrecht Barışı'ndan sonra İngiltere'yle paylaşmak zorunda kalmıştır.
- Utrecht Barışı'yla İtalya ve Almanya'nın temellerini oluşturacak Savua ve Brandenburg temsilcileri *"kral"* olarak kabul edilerek, önemli siyasi aktörler arasında yer almaya başlamışlardır.

İspanya Veraset Savaşları'nın hemen ardından uluslararası sistemde Prusya ve Avusturya arasında *"*Avusturya Veraset Savaşı*"* yaşanmıştır.[24]. 1740–1748 yılları arasında sürmüş olan bu Savaş, Aix la Chapelle Andlaşması'yla sona ermiş ve Prusya Silezya'yı ele geçirmiştir. Prusya savaşlarda Avusturya-Fransa arasındaki rekabetten faydalanmış, diplomasiyi iyi kullanmış ve Fransa'nın desteğini almıştır. Silezya'yı kaybeden Avusturya 1756'da Fransa'yla Prusya'ya karşı ittifak kurarak savaşmıştır. Çünkü Prusya, Avusturya Veraset Savaşları'nda Silezya'nın hâkimiyetini garanti altına aldıktan sonra, Fransa'yla olan ittifakını 1740–1745 yılları arasında üç kez ihlal etmiş ve Fransa Prusya'ya verdiği destek karşısında bir şey elde edememiştir. Fransa ve Avusturya arasındaki ittifak eski diplomasi yöntemlerinden biri olan *hanedanlararası bağ* kurularak sağlamlaştırılmış, Fransa tahtının varisi 14. Louis, Marie Theresa'nın kızı Marie Antoinette ile evlenmiştir. Fransa-Avusturya ittifakına daha sonra, batı sınırında güçlenmeye başlayan Prusya'yı dengelemek için Rusya da katılmıştır. Prusya bu ittifaka karşı, Fransa'nın 18. yy.'ın başından beri düşmanı olan İngiltere'yle ittifak kurmuştur. Kesin sonuca ulaşmayan bu savaşın sonunda Prusya, Avusturya Veraset Savaşları sonrası kazanımlarını korumuştur. Avusturya Veraset Savaşları'nın uluslararası sisteme etkileri şöyledir:

- Orta Avrupa'da Prusya *"Büyük Devlet"* statüsünü kazanmış, Rusya Avrupa diplomasisinde önemli bir güç haline gelmiş, Avusturya'nın 1648'den beri devam eden askeri ve diplomatik düşüşü devam etmiştir.
- Utrecht Barışı'ndan sonra Westphalian uluslararası sistem güçlenmeye başlasa da sistemin tam anlamıyla oturmadığı görülmüş, eski diplomatik yöntemler kullanılmaya devam etmiştir[25].

Yukarıdan genel hatları ile aktardığımız Avrupa'daki iki önemli Veraset Savaşları'ndan sonra uluslararası sistemde başat güç olma mücadelesi *"Yedi Yıl Savaşları"* bağlamında Fransa ve İngiltere arasında yaşanmıştır. Avusturya Veraset Savaşı'ndan sonra güç kaybeden (*gücünü Prusya ve İngiltere'ye arasında bölmek zorunda kalan*) Fransa, İngiltere'ye yenilmiş, savaş sonunda imzalanan 1763 Paris Barış Andlaşması'yla Hindistan ve Amerika kıtasındaki Fransız toprakları İngiltere'nin eline geçmiştir[26]. Yedi Yıl Savaşları'nın uluslararası sistem açısından önemi şöyledir:

24 Savaşın nedenleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Lee, a.g.e., s. 198-202.

25 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Valdimir Pomyetkin, ed., *Uluslararası İlişkiler Tarihi-II*(çev. Atilla Tokatlı), Evrensel Basım, 1. Baskı, İstanbul 2009, s. 253-261.; Sander, "Siyasi Tarih İlkçağlar'dan…", a.g.e., s. 146-147.

26 Sander, "Siyasi Tarih İlkçağlardan…", a.g.e., s. 145.

- İngiltere'nin denizlerdeki üstünlüğü anlaşılmış ve başat güç olmuştur.
- Savaş sonunda imzalanan Paris Andlaşması'yla Westphalian Sistem'deki aktörler, Avrupa dışı denizaşırı topraklar üzerinden diplomatik ilişkilerini yürütmüşler ve böylelikle Avrupa-dışı aktörlerin önemi artmaya başlamıştır[27].

Yedi Yıl Savaşları sonunda İngiltere uluslararası sistemde önemli bir güç haline gelse de ekonomisi kötüleşmeye başlamıştır. Amerika'da bulunan kolonilerini vergi kaynağı olarak görmeye başlayan İngiltere, bu amaçla kolonilerin ticari faaliyetlerine müdahale etmeye başlamış, kolonilerden aldığı vergileri arttırmıştır. Bu durum Amerikan kolonilerinde İngiltere'ye karşı bir memnuniyetsizlik yaratmıştır. Ayrıca, İngiltere'yle birlikte Fransa ve İspanya'ya karşı savaşan koloniler, Yedi Yıl Savaşları'nda savaş tecrübesi yaşamış, edindikleri bu deneyim ve özgüven İngiltere'ye olan bağlarını zayıflatmıştır[28]. Dolayısıyla İngiltere'nin 13 koloniye uyguladığı ağır vergi politikaları[29] kolonilerdeki halkta huzursuzluk yaratmış ve kolonilere çay ihracını arttıran *"Boston Limanı Kanunu"*ndan (Boston Port Bill) sonra koloniler bağımsızlık için savaşmaya başlamışlardır. İngiltere'yle 13 koloni arasındaki savaş sürerken Amerika Birleşik Devletleri (ABD) 4 Temmuz 1776'da Bağımsızlık Bildirgesi'ni ilan etmiştir. Bağımsızlık Bildirgesi'nde baskıcı yönetimlere karşı yaşam, mutluluk ve hürriyet hakkı vazgeçilmez ve devredilmez insan hakları olarak kabul edilmiştir.

Bağımsızlık Bildirgesi'nin ilanından sonra 1777 yılında Fransa ve İspanya'nın desteğiyle Amerikan kolonileri İngiltere'ye karşı Saratoga Savaşı'nı kazanmış ve 1783 Paris Andlaşması'yla İngiltere, ABD'nin bağımsızlığını tanımıştır. Sonuç olarak ABD'nin bağımsızlığı Yedi Yıl Savaşları'ndan sonra İngiltere'ye karşı kolonileri destekleyen Fransa'ya siyasi açıdan kazanç sağlamamış, aksine Fransa'nın Amerikan kolonilerine ekonomik destek vermesi uzun vadede Büyük Fransız Devrimi'nin temel nedenlerinden biri olmuştur[30]. Fransa'nın yaşadığı ekonomik sıkıntıların yanı sıra Bağımsızlık Bildirgesi'nde ortaya konan haklar, Fransız halkının yönetimden beklentilerini etkilemiş ve monarşinin otoritesinin sarsılmasına neden olmuştur. Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın uluslararası sistem açısından sonuçları şöyledir:

- Sistemin Avrupa dışına yayılma süreci tamamlanmıştır.
- Uluslararası sisteme Avrupa dışı aktörler tam anlamıyla etki etmeye başlamıştır.
- Uluslararası sistemi dönüştürecek en önemli olaylardan biri olan 1789 Büyük Fransız Devrimi'ni hazırlamıştır.

27 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Pomyetkin, a.g.e., s. 260.

28 Allan Nevins-Henry Steele Commager, *ABD Tarihi*(çev. Halil İnalcık), 4. Baskı, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2011, s. 87-88.

29 İngiltere'nin Amerikan kolonilerinde uyguladığı vergi politikaları için ayrıntılı bilgi için bkz. http://turkey.usembassy.gov/uploads/images/pkMD9H-FtBW5yfGN3x7c1w/amerikan_tarih_anahatlar.pdf (e. t. 07. 03. 2013)

30 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2010, s. 61-63, 65, 70.

Büyük Fransız Devrimi Toktamış Ateş'in ifadesiyle *toplumda yeni oluşan sınıfların net bir biçimde örgütlenmeleri ve monarşik kökenli bir iktidarı zorla değiştirmesidir.*[31] Bu tanımdan yola çıkarak soylular ve kilisenin ayrıcalıkları, monarşinin baskıcı yönetimi ve burjuvazinin gücünü arttırmasına[32] rağmen siyasal açıdan temsil edilmemesi Büyük Fransız Devrimi'nin tetikleyici başat faktörlerinden sayılabilir[33]. Bahsedilen faktörlerin sonucu olarak halk 14 Temmuz 1789'da Bastille Hapishanesi'ni basmış, Kralın otoritesini Kurucu Meclis tarafından sınırlandırılmıştır. 1791 Anayasası'na göre 16. Louis, Fransa'nın değil *"Fransızların Kralı"* olarak kabul edilmiştir. Kısacası devrim kısa vadede kralın siyasi varlığını halka bağlı hale getirmiştir[34]. Fransa'da yaşanan bu siyasal değişimler hızla Avrupa'ya yayılmaya başlamış, Avrupa'daki *"Eski Düzen"* yanlısı soylular Fransa'ya ve devrimin değerlerine karşı bir tür *kutsal savaş* yürütmeye başlamışlardır[35].

Diğer bir ifade ile belirtirsek devrim, ilk yıllarında Avrupa'nın büyük güçleri açısından tehdit olarak algılanmamış, aksine Fransa'nın içinde bulunduğu iç karışıklık Avrupa'nın büyük güçleri tarafından olumlu bir gelişme olarak karşılanmıştır. *"Ulus iradesi"* kavramı çerçevesinde Alsace'daki prensliklerin ve Papalık'a bağlı Avignon'un Fransa'ya katılma talepleri, Kral ile Kraliçe'nin itibarlarının sarsılmaya başlaması Avrupa'daki monarkları ve imparatorluklar tarafından Fransa'nın ve devrim değerlerinin tehdit olarak algılanmasına neden olmuştur[36]. Fransa Kraliçesi Marie Antonette'in kardeşi olan Habsburg İmparatoru 2. Leopold[37] ve Prusya Kralı 2. Wilhelm 1791'de Pillnitz Bildirisi[38] ile Fransa'da eski rejimi kurmak için askeri önlemler alacaklarını belirtmişler.

31 Toktamış Ateş, *Siyasal Tarih,* Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2009, s. 93.

32 Sander, "Siyasi Tarih İlkçağlardan…", a.g.e., s. 163.

33 Devrim öncesi Fransa'da aristokratların (La Noblesse), ruhban sınıfının (Le Clerge) halk sınıfının (Tiers Etat) üçlü sosyal yapı bulunmaktaydı. Ayrıcalıklı ilk iki sınıfın üretimde sınırlı olarak yer almamasına karşın vergiden muaf olmaları, Montesquieu, Jean Jacques Rousseau, Voltaire ve Diderot gibi düşünürlerin ilk iki sınıfın çıkarlarına aykırı düşüncelerinin kolayca yayılması devrimin diğer önemli sebepleri arasında gösterilebilir. Devrimi oluşturan iç koşullara ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Stephen Lee, *Avrupa Tarihi'nden Kesitler (1789-1980)*(çev. Savaş Aktur), Dost Yayınları, Ankara 2010, s. 11-19.; Gwynne Lewis, "Fransız Devrimi", David Parker, ed., *Batı'da Devrimler ve Devrimci Gelenek (1560-1991)*(çev. Kemal İnal), Dost Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2003, s. 118-142.; Armaoğlu, a.g.e., s. 77-78.; Sander, "Siyasi Tarih İlkçağlardan…", a.g.e., s. 163.

34 T. C. W. Blanning, ed., *The Oxford History of Modern Europe,* Oxford University Press, Oxford 2000, p. 21.

35 Sander, "Siyasi Tarih İlkçağlardan…", a.g.e., s. 165.

36 Armaoğlu, a.g.e., s. 83-88.

37 1791'de Marie Antoinette ve Avusturya İmparatoru 2. Leopold Fransa'ya karşı ortak eylem konusunda bir Avrupa Kongresi teklif etmiş ama İngiltere ve Rusya'nın öneriyi desteklememesi üzerine kongre toplanmamıştır. Avrupa Kongresi için Napolyon Savaşları'nın sona ermesi ve Avrupa düzeninin yeniden kurulması için 1815 Viyana Kongresi'ni beklemek gerekecektir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Pomyetkin, a.g.e., s. 330-331.

38 Pillnitz Bildirisi'nin dışında Prusyalı General Duc de Bruncwick'in bildirisi de 14. Louis'nin otoritesinin teminine yöneliktir. Duc de Bruncswick kralın otoritesi temin edilmemesi durumda Fransa'yı işgal edeceğini söylemiş, bunun üzerine devrimi yapanlar kralı hapse atmışlardır. Duc de Brunswick'in ilerleyişi Valmy Savaş'ında durdurulmuş ve Fransa'da cumhuriyet ilan edilmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Armaoğlu, a.g.e., s. 88-91.

Dolayısıyla Pillnitz Bildirisi'nden sonra Büyük Fransız Devrimi diplomasi tarihini etkilemeye başlamıştır. Tehdit altındaki Fransa, 1792'de Avusturya ile Prusya'ya savaş ilan etmiş ve kısa süre içinde tüm Avrupa ile savaşır duruma gelmiştir. Devrim sonrası Fransa'da yaşanmış siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklar devletin başına Napolyon'un geçmesine ve Avrupa'da Napolyon Savaşları'nın yaşanmasına neden olmuştur[39].

Bu süreç içerisinde Napolyon Avusturya'yı yendikten sonra İngiltere'yi de yenip kıtaya hâkim olmayı amaçlamıştır. Bu amacına 1797'de Avusturya'yı yenip Campo Formio Andlaşması ile kısmen ulaşmış,[40] Akdeniz'e hâkim olup İngiltere'nin Hindistan Yolu'nu kesmek için de Mısır Seferi'ne çıkmış fakat başarısız olmuştur[41]. Napolyon koalisyon savaşlarında İngiltere'ye yenilmiş olsa da Avrupa haritasında önemli değişikliklere neden olmuş ve Büyük Fransız Devrimi'nin değerlerini Avrupa'ya yaymıştır.

Napolyon Savaşları'nın 19. yy.'da sağlanacak olan Alman ve İtalyan siyasi birliğine de dolaylı etkisi olmuştur. Zira Avusturya'yla yapılan ilk savaşı kazanan Napolyon Kuzey İtalya'daki cumhuriyetleri birleştirmiştir. Daha geniş bir ifadeyle belirtirsek *"İtalya Kralı"* olmuş, İtalyan siyasi birliği dolaylı olarak sağlamıştır. *"3 İmparator Savaşı"* olarak da bilinen Austerlitz Savaşı'ndan sonra ise Napolyon, 1806'da Güney ve Batı Alman prensliklerini birleştirip *"Ren Konfederasyonu"*nu[42] kurmuş, Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu'nun varlığına son vermiş ve yine dolaylı olarak Alman siyasi birliğini sağlamıştır[43]. İspanya tahtına kardeşini geçirme girişimi ise ulusçu bir direnişle karşılaşmış ve Napolyon'un askeri ve siyasi başarıları yok olmaya başlamıştır[44].

Büyük Fransız Devrimi ve Napolyon Savaşları iki farklı mücadeleyi de beraberinde getirmiştir. Fransa devlet olarak Avrupa'ya hâkim olmak için büyük güçlerle mücadele etmiştir. Bu mücadele Fransa'ya 14. Louis'den sonra Napolyon ile Avrupa'da üstünlük elde etme fırsatını vermiştir[45]. *Devrimin değerlerinin temsilcisi olarak* Fransa, dünyadaki halklara monarşiyi devirmeleri için ilham kay-

39 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Sander, "Siyasi Tarih İlkçağlardan…", a.g.e., s. 164-167.; Eric Hobsbawn, *İmparatorluk Çağı (1875-1914)*(çev. Vedat Aslan), Dost Yayınları,4. Baskı, Ankara 2010, s. 68.

40 Alexander Grabb, *Napoleon and the Transformation of Europe,* Palgrave MacMillan, Hampshier 2003, p. 5.

41 Armaoğlu, a.g.e., s. 102.

42 Ren Konfederasyonu'na Prusya katılmamıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2010),* Der Yayınları, 8. Baskı, İstanbul, 2010, s. 25.

43 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Armaoğlu, a.g.e., s. 111-114.

44 Napolyon'un İspanya'da ulusçu bir direnişle karşılaşması, devrim ideallerinin Fransa'ya zarar vermesi olarak yorumlanabilir. İngiltere'nin baskısı altındaki İrlanda'da yaşanan, Prusya ve Rusya'nın baskısına karşı Polonya'da yaşanan ayaklanmalardan sonra, devrimin *"milli irade"* ilkesine aykırı politika yürüten Fransa'nın baskısı altında kalan İspanya'da ulusçu bir ayaklanmanın çıkması, devrim ilkelerinden Fransa'nın olumsuz etkilenmesi olarak yorumlanabilir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Hobsbawn, a.g.e., s. 92-93.

45 Fransa 14. Louis'den sonra Napolyon ile Avrupa'da üstünlük elde etme fırsatını eline geçirmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Blanning, a.g.e., p. 19.

nağı olmuştur. Napolyon'un zaferleri arttıkça Fransa'nın çıkarları devrim ideallerinin önüne geçmeye başlamış, fethettiği cumhuriyetlere kendi akrabalarını tahta getirerek ve *"kutsal kan"*dan Avusturya İmparatoru'nun kızı Marie Louise ile evlenerek[46] eski rejime özgü diplomasi yöntemlerini kullanmıştır. Büyük Fransız Devrimi ve Napolyon Savaşları etkileri itibarıyla 19. yy.'ın ideolojik ve siyasi yapısını biçimlendirmiştir. Özünde İngiltere'nin denizlerdeki üstünlüğü ile Fransa'nın kara üstünlüğünün mücadelesi olan Napolyon Savaşları'nı Fransa kaybetmiş ama Büyük Fransız Devrimi'nin etkileri ve Westphalian Sistem Latin Amerika, Hindistan ve İslam Dünyası'na kadar ulaşmış, uzun vadede devrimin etkileri modern ulusal kimliklerin ve ulus devletlerin oluşuma katkıda bulunmuştur[47]. Norman Davies'in ifadesiyle *Fransız Devrimi'nin, Avrupa'da yaşanmış çoğu devrimden farklı olarak evrensel bir niteliği vardır. Devrim sadece siyasi bir ayaklanma değil, bir yönetim sisteminin toplumsal, iktisadi ve kültürel temellerini tamamen yıkan modern bir olaydır*[48].

Yukarıda değinilen gelişmeler ışığında 1648–1815 yılları arasında uluslararası sistemin özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Hukuksal olarak egemen ve eşit devletlerden oluşan, *yatay* ilişkilerin hâkim olduğu Avrupa Devletler Sistemi oluşmuştur[49].
- Westphalia Barış Andlaşmaları'yla Avrupa'nın ortak sorunları ilk kez diplomatik ilişkilerin konusu haline gelmiş, Avrupa'nın ortak sorunlarının kongrelerde ve konferanslarda görüşülmesi uluslararası sistemde *diplomasinin yerleşik kuralı haline gelmiştir*[50].
- Diplomasi hükümdar adına yürütülmeye devam etmiş, hükümdarın temsili ön planda olmuştur[51].

2. Birinci Dünya Savaşı'na Giden Süreçte Uluslararası Sistemin Yapısının Değişmesinde Etkili Olan Olgular

Napolyon Savaşları sonrası Avrupa'nın dağılan *Eski Düzeni'ni* Avusturya Başbakanı Clemens Von Metternich[52] ve İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Robert Ste-

46 Hatta Napolyon'un generallerinden Joachim Murat, Napolyon'un Avusturya İmparatoru'nun kızı Marie Louise ile evlenmesine karşı çıkmış ve *"Fransa seni tüm Avrupa'nın egemenlerinden daha yükseğe yerleştiren bir sıfatla tahta oturttuğunda, güya bir önder bulmuş olduğuna inanıyordu. (…) Ama bugün, senin olmayan ve seninkine karşı olan egemenliğin taleplerine saygı gösteriyorsun."* demiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Lee, "Avrupa Tarihi'nden Kesitler (1789-1980)", a.g.e., s. 40.

47 Paralel mahiyette yorumlar için bkz. Hobsbawn, a.g.e., s. 63-65., s. 89-90, s. 95-96.; Norman Davies, *Avrupa Tarihi*(çev. Burcu Çığman, vd.), İmge Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2011, s. 725.; Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri (16.Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar)*(çev. Birtane Karanakçı), İş bankası Yayınları, 9. Baskı, İstanbul 2002, s. 164.

48 Davies, a.g.e., s. 723.

49 Ahmet Haluk Atalay, *Uluslararası Hukukun Oluşumu: İlk Küreselleşme Dönemi (1492-1648),* Göçebe Yayınları, İstanbul 1997, s. 18

50 Gönlübol, a.g.e., s. 17.

51 Tuncer, a.g.e., s. 31-32.

52 Metternich de 1848 Devrimleri sonrası görevden ayrılana kadar *"Avrupa'nın Faytoncusu"* (Coachman of Europe) olarak adlandırılmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Robert, A.

wart Castlereagh yeniden tesis etmeye çalışmıştır. Napolyon Savaşları'ndan sonra kurulan bu düzen *Viyana düzeni* ya da *Metternich Sistemi*[53], 1815–1848 yılları arası da *"Metternich Dönemi"* olarak adlandırılmıştır[54]. Çünkü Metternich *Eski Rejimin* en önemli savunucularından biri olarak kabul edilmekle birlikte Napolyon Savaşları'ndan sonra yeniden kurulan ve 1914'e kadar süren Avrupa düzeninin de kurucusu olarak görülmektedir. Eski Rejimin en önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilen Metternich, 1806'da Fransa nezdinde Avusturya elçisi olarak atandığında başlıca üç hedefi şöyle belirlemiştir[55]:

1) *Napolyon'un iktidarına son vermek.*
2) *Bozulan Avrupa dengesini yeniden kurmak.*
3) *İçinde Avusturya'nın da yer aldığı beş büyük devletin oluşturacağı birlik kurmak.*

Görüldüğü gibi Büyük Fransız Devrimi ve değerlerine karşı olan Metternich'e göre üç tür devrim vardır. Bunlar; kişilerin iktidarına son veren saray devrimleri, hükümetlerin iktidarına son veren hükümet devrimleri ve toplumların temeline zarar veren sosyal devrimlerdir. Bu devrim türleri arasında en tehlikeli olanlar sosyal devrimler olup, Metternich'e göre *korkunç bir toplumsal facia*[56] olan Büyük Fransız Devrimi sosyal devrimler içinde yer almaktadır. Bu yüzden Metternich yukarıda sayılan başlıca üç hedefi çerçevesinde Eski Düzen'i yeniden kurmayı amaçlamıştır. Bu amaçla yapılan Viyana Kongresi'ne Avusturya'dan Başbakan Metternich, Rusya'dan Çar 1. Alexander, Prusya'dan Kral 3. Freidrich ve Karl August Von Hardenberg, İngiltere'den Dışişleri Bakanı Lord Castlereagh ve Wellington Dükü, Fransa'dan da Charles Maurice de Talleyrand katılmıştır. Avrupa Düzeni'ni bozmasına rağmen Fransa'ya *karşı cezalandırma yerine denge politikası* uygulanmış, Avusturya-İngiltere ve Rusya-Prusya arasındaki dengenin dengeleyicisi Fransa olmuştur[57].

1814 Chaumont Andlaşması, 1814 yılında Fransa'yı 1792 sınırlarına çeken 1. Paris Andlaşması[58] ve Napolyon'un Waterloo Savaşı'nı kaybetmesinden

Kann, "A Reappraisal of Historical Impact on International Relations", *The Journal of Modern History*, Vol:32, No:4, 1960, p. 333.

53 Çalışmamızın ilerleyen aşamalarında Viyana düzeni kavramını kullanılacaktır.

54 Viyana düzeni Metternich'in temellerini attığı ve Avrupa'da 1914'e kadar büyük güçler arasında genel savaşı göreli olarak engellemiştir. Metternich dönemi, Viyana düzeni içinde Metternich'in iktidarda kalıp, Avrupa'nın ortak sorunlarıyla ilgilendiği zaman dilimini ifade etmektedir. Çalışmanın ilerleyen aşamalarında konuyla ilgili değerlendirmeler yapılacaktır.

55 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Sander, "Siyasi Tarih İlkçağlardan…", a.g.e., s. 175, 182.; Hüner Tuncer, *Metternich'in Osmanlı Politikası (1815-1848),* Ümit Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 1996, s. 11, 14.

56 Lee, "Avrupa Tarihi'nden Kesitler (1789-1980)", a.g.e., s. 51.

57 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Sander, "Siyasi Tarih: İlkçağlardan…", a.g.e., s. 177-178.; Henry Kissinger, *Diplomasi* (çev. İbrahim H. Kurt), İş Bankası Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2002, s. 73.; Tuncer, "Metternich'in Osmanlı Politikası…", a.g.e., s. 12, 19, 29..; R. B. Mowat, *The European States System: A Study of International Relations,* Oxford University Press, 1st Printing, London, 1923, p. 57.

58 Viyana Kongresi 1. Paris Andlaşması'nın 32. Maddesi gereği toplanmıştır. Belirtilen maddeye göre *savaşın iki tarafında yer alan devletler, işbu andlaşmayı tamamlayacak çalışmaların Genel Kongrede*

sonra 1815 yılında imzalanan 2. Paris Andlaşması[59], Viyana düzeninin [60] kuruluşu öncesindeki önemli andlaşmalar olarak dikkat çekmektedir. Fakat Viyana düzeninin temel olarak 1814'te Napolyon'a karşı İngiltere, Rusya, Avusturya ve Prusya tarafından *Dörtlü İttifak*'ı kuran Chaumont Andlaşması'ndan esinlenmiştir[61]. Chaumont Andlaşması'na göre imzacı devletler, düzenlemeleri 20 yıllığına korumayı taahhüt etmişlerdir. Böylece *"*Avrupa Uyumu*"* (Concert of Europe) kurulmuştur. Avrupa Uyumu'na göre Avrupa'da barışı tesis etmek için imzacı devletler kongrelerle toplanacaklar, Viyana Andlaşması'nın gereği *konferans sistemi uluslararası uyuşmazlıkların etkin ve barışçıl şekilde sonuçlanması için diplomatik bir çerçeve oluşturmayı* amaçlamıştır[62]. Düzenli kongrelerle barışın tesis çabası yanında Viyana Kongresi'nde devletlerarası kuvvet kullanımı beş büyük devletle sınırlandırılmış, bu özelliğiyle Viyana Andlaşması ve Paris Andlaşmaları kuvvet kullanımını modern anlamda kontrol altına alan ilk andlaşmalar olarak dikkat çekmiştir[63].

Görüldüğü gibi Avrupa Uyumu'nun kısa vadede amacı Napolyon'u devirmek, uzun vadede ise Avrupa'nın tek gücün egemenliği altına girmesini önlemek olmuştur. Dörtlü İttifakın yanı sıra Çar I. Alexander'ın girişimiyle, otoritelerini Tanrı'dan alan hükümdarların ve Hıristiyan ulusların oluşturduğu barışın temini için İngiltere ve Fransa'nın katılmadığı Prusya, Avusturya ve Rusya tarafından oluşturulan Kutsal İttifak, kongreler sisteminin önemli parçalarından birini oluşturmuştur[64]. Kutsal İttifak ile Metternich'in, İngiltere ve Rusya'nın çatışan çıkarlarını uzlaştırma politikası, uygulanması zor hale gelmiştir. Çünkü Metternich Avrupa'da sınır dengelerinin bozulmaması için (Fransa başta olmak üzere güç dengesini bozacak tehditlere karşı) İngiltere'ye, Avrupa'daki liberal ve ulusçu ayaklanmaları bastırmak için Rusya'ya ihtiyaç duymuştur[65]. Avusturya'nın bu politikayı yürütmesi 19. yy.'da İngiltere ve Rusya arasında yaşanan *"*Büyük Oyun*"* (The Great Game)'dan dolayı kolay olmamıştır.

---

yapılması amacıyla 2 ay zarfında Viyana'ya tam yetkili temsilcilerini göndereceklerdir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Gönlübol, a.g.e., s. 38-39.

59 Mowat, a.g.e., pp. 51-52.

60 Viyana Sistemi'nin iki temel ilkesi *yasallık* ve *güç dengesi* olmuştur. Yasallık ilkesine göre, egemenliğin tek meşru dayanağı olarak hanedanlıklar ve monarşiler kabul edilmiştir. Güç dengesi ilkesi Avrupa'nın tek gücün egemenliği altına girmesinin önlemenin yanında, düzeni sağlamak ve Büyük Güçler'in Avrupa'nın ortak sorunlarını tartışmak için kongreler vasıtasıyla toplanmalarını içermiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Tuncer, "Metternich'in Osmanlı Politikası…", a.g.e., s. 29-30.; Jeremy Black, *A History of Diplomacy*, Reakton Books, 1st Printing, London 2010, p. 153.

61 Hüner Tuncer, *Osmanlı ve Büyük Güçler (1815-1878)*, Kaynak Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2009, s. 20.

62 James R. Sofha, "Metternich's Theory of European Order: A Political Agenda for 'Perpetual Peace'", *The Review of Politics*, Vol: 60, No:1, 1998, p. 144.

63 Kalevi J. Holsti, *The State, War and the State of War*, Cambridge University Press, 6th Printing, Cambridge, 2004, p. 4.

64 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Tuncer, "Osmanlı ve Büyük Güçler…", a.g.e., s. 21.; Tuncer, "Metternich'in Osmanlı Politikası…", a.g.e., s. 31.

65 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Kissinger, a.g.e., s. 80.; Ateş, a.g.e., s. 206.

Büyük Oyun, İngiltere ve Rusya arasında 1813'te Gülistan Andlaşması'yla başlayıp 1907'deki İngiliz-Rus ittifakına kadar Orta Asya -özellikle de Afganistan coğrafyasında- sürmüş olan emperyal güç mücadelesidir. 18. yy.'ın sonlarından itibaren Rusya Balkanlar'da ve Asya'da önemli bir güç haline gelmeye başlamış, öncelikli yayılma alanı olarak Orta Asya'yı belirlemiştir. 19. yy.'dan sonra Rus Çarı 1. Pavel'in Hindistan'ı ele geçirme planları Büyük Oyun'un temellerini atmıştır. 1. Pavel'in amacı bilinen Avrupa ve Asya'yı etki alanlarına ayırmak ve dünyayı Napolyon ile paylaşmak olmuştur. 1. Pavel'in Fransa politikasındaki açmaz, Fransa'nın düşmanı olan İngiltere'yle ticaretine devam etmesi olmuştur. 1. Pavel'in bu politikasından rahatsız olan İngiltere, Çar'ın politikalarından rahatsız olan ve İngiltere'yle ticaretten çıkarı olan bazı Rus soylularıyla işbirliği yaparak 1. Pavel'i saray darbesiyle indirtip, 1. Alexandr'ı iktidara getirmiştir. Fakat 1. Aleksandr, Napolyon'la 1807'de imzaladığı Tillsitt Barışı'yla hem Napolyon'un İngiliz mallarına yönelik kıta ablukasını tanımış, hem de İngiltere'nin Hindistan hâkimiyetini hedef almıştır. İngiltere bunun üzerine 1809 yılında İran ve Afganistan'la iki andlaşma imzalayarak Hindistan'ı kuzeyden gelebilecek Rus tehdidine karşı korumayı amaçlamıştır. Rusya'nın Çar 1. Aleksandr Dönemi'ndeki politikası Hindistan'ı ele geçirmekten ziyade Orta Asya'da etki alanları kurma oluşmuştur. Bu amaca uygun olarak İngiltere'nin 1809 Andlaşmaları'na karşı 1813'te Gülistan Andlaşması, 1828'de Türkmençay Andlaşması'yla İran, Azerbaycan ve Ermenistan coğrafyasında etkinlik kurmaya çalışmıştır. Görüldüğü gibi 1. Pavel'in politikalarından sonra Hindistan'ı kaybetme ihtimali İngiltere açısından ciddiye alınmış, 19. yy.'dan sonra İngiltere-Rusya güç mücadelesi Büyük Oyun perspektifinden okunmaya başlanmıştır[66]. Dolayısıyla Metternich'in İngiltere ile Rusya'nın çıkarlarını uzlaştırma politikası, Avrupa Barışı ve Eski Rejim'i ihya politikasından daha geniş boyutlu ve karmaşık diplomasi gerektiren bir hal almıştır.

Metternich'in Avrupa'da düzeni kurmak için yardımına ihtiyaç duyduğu İngiltere ve Castlereagh'in amacı, *Dörtlü İttifak Andlaşması'na* (Chaumont) uygun olarak Kıta Avrupasında herhangi bir devletin tek başına egemen olmasını engellemek ve Manş Denizi'nin güvenliğini sağlamak olmuştur. İngiltere'nin Pax Britannica'yı sağlamak için uyguladığı dış politikanın amacı ilk başta batıda Fransa'nın yeniden güçlenmesini, daha sonra Avrupa'da Rus hegemonyasının kurulmasını engellemek olmuştur. Karşısında güçlü ve birleşmiş bir Avrupa istemeyen İngiltere, Avrupa'nın ortak sorunlarının tartışılacağı bir kongre toplanmasını önermiştir. İngiltere'nin bu teklifindeki amacı kendi güvenliğini tehdit etme potansiyeli olan sorunların görüşüleceği bir platform oluşturmak ve kendisine yönelik tehditleri olgunlaşmadan engellenmek olmuştur. İngiltere'nin

66 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Konstantiv Penzev, "When Will the Great Game Ended?", *Oriental Review.org*, http://orientalreview.org/2010/11/15/when-will-the-great-game-end/ (e. t. 13. 08. 2013); David Piper, "The Great Game of Influence in Afghanistan Continues but the Different Players", *Foxnews.com*, http://www.foxnews.com/world/2012/06/09/great-game-influence-in-afghanistan-continues-but-with-different-players/ (e. t. 13. 08. 2013); Orhan Yazıcı, "Afganistan'daki Otorite Boşluğu'nun Temelleri ve Bölge Güvenliği Üzerindeki Etkileri", *History Studies*, Cilt:2, Sayı:1, 2010, s. 222.

dış politikadaki bu stratejisi 1818 Aix la Chapelle Kongresi'ne kadar sürmüş ve Fransa, yeni Avrupa Sistemi'ne bu Kongre ile dâhil edilmiştir. Fransa'nın Avrupa sistemine kabul edilmesi, Fransa ve Büyük Fransız Devrimi değerlerinin tehdit olarak algılanmadığını göstermiştir. İngiltere 1818'den sonra *"kontrol altında tutulmasını"* düşündüğü Fransa'nın kongre diplomasisine dâhil edilmesi ile kendi kurduğu kongre sisteminden ayrılmış, böylece Avrupa ve Avusturya Rusya'nın etkisine açık hale gelmiştir[67].

Genel olarak bakıldığında ise Avusturya üzerinde Rusya'nın etkisinin artması Viyana düzenini olumsuz etkilemiştir. Çünkü bu Sistemin iki zayıf noktası olan Doğu Sorunu ve Ulusçuluk Rusya'nın Balkanlar'da Avusturya'yla güç mücadelesi içine girmesine neden olmuştur. Bilindiği üzere Doğu Sorunu, Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarının uluslararası sistemdeki güç dengesini bozmadan Büyük Güçler *(Düvel-i Muazzama)* [68] tarafından parçalanma planıdır. Osmanlı'nın Balkan topraklarında Avusturya ve Rusya arasındaki güç mücadelesi Viyana düzenini zayıflatmıştır. Rusya Panslavizm politikası gereği Balkan uluslarının bağımsızlığını desteklemiş, bu durum Viyana düzeninin ulusçuluk karşıtı yapısına zarar vermiştir[69].

Viyana düzenini sarsan liberal ve ulusçu ayaklanmalar ilk olarak 1820'lerde yaşanmaya başlamıştır. Aix la Chappelle Kongresi'nden sonra İspanya, Portekiz ve Napoli'deki liberal ayaklanmaları görüşmek için 1821 yılındaki Trappau ve Laibach ile 1822 Verona Kongreleri toplanmıştır[70]. Verona Kongresi'nden sonra Avrupa Uyumu ilk kurulduğu kadar etkili olamamıştır[71], Trappau ve Laibach Kongreleri'yle çözülen *"İtalya Sorunu"*ndan sonra, İspanya'daki liberal ayaklanmaları bastırma görevi Verona Kongresi'nde -İngiltere'nin muhalefeti-

67 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Emerson M. S. Niou vd., *The Balance of Power: Stability in International Systems*, Cambridge University Press, 1st Printing, New York 1989, p. 210.; Eric Hobsbawn, *Devrim Çağı (1789-1848)* (çev. Bahadır Sina Şener), Dost Yayınları, 5. Baskı, Ankara 2008, s. 115., 119; Kissinger, a.g.e., ss. 80-81; Tuncer, "Metternich'in Osmanlı Politikası…", a.g.e., s. 26, 32.; Gilpin, a.g.e., p. 135.

68 Büyük Güçler yani "Düvel-i Muazzama" olarak tanımlanan Devletler şunlardır: Rusya, Avusturya, İngiltere, Fransa, Prusya. Bu Devletlere 1871 tarihinden itibaren Almanya'da eklenmiştir.

69 Emperyalizmin Avrupa'daki gelişim sürecinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarının paylaşımı sırasında Düvel-i Muazzama olarak tanımlanan Devletler tarafından yapay olarak oluşturulan Doğu Sorunu kapsamında, ilk olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'da ilerlemesinin durdurulması, takip eden süreçte önce Avrupa'daki topraklarının paylaşılması, 20. yy.'da ise tüm topraklarının bölüşümü öngörülmüştür. Bu sebeple, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki topraklarında yaşayan gayrimüslim tebaa, Düvel-i Muazzama tarafından dinsel ve etnik unsurlar kullanılarak, bağımsızlıkları yönünde isyan çıkarmaları için kışkırtılmış ve desteklenmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Tuncer, "Metternich'in Osmanlı Politikası…", a.g.e., s. 28, 37.; Barış Özdal, "Doğu Sorunu Kapsamında Almanya'nın Ermenilere Yönelik İzlediği Politikalar -Tessa HOFMANN'ın İddialarının Analizi ve Kritiği-", *Hoşgörüden Yol Ayrımına Ermeniler, Cilt: I, No:163, 22-24 Mayıs 2008, Erciyes Üniversitesi-Nevşehir Üniversitesi, II. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Sempozyumu (EUSAS II), Erciyes Üniversitesi Yayını, Kayseri 2009, s. 295-234.*

70 Gönlübol, a.g.e., s. 49-51.

71 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Mowat, a.g.e., p. 57.; Kann, a.g.m., p. 336.

ne rağmen[72]- Fransa'ya verilmiştir[73]. Verona Kongresi'nden sonra büyük güçler ortak Avrupa sorunlarını tartışmak üzere olmasa da güç dengesini korumak için kongrelerle toplanmaya devam etmişlerdir[74]. Yukarıda genel ve soyut olarak belirttiğimiz gelişmeler ışığında Viyana düzeninin uluslararası sisteme etkileri şöyle tespit edilebilir:

- 1815 Viyana düzeni uluslararası sistemde bir kırılma noktası olup, eski rejime dönüş anlamında bir gerileme yaşanmıştır. Çünkü hanedanlararası ilişkiler Avrupa diplomasisinde yeniden belirleyicilik kazanmıştır.
- İngiltere ve Rusya arasında 20. yy.'ın başına kadar sürecek olan *"Büyük Oyun"* Avrupa'daki büyük güçlerin diplomatik ilişkilerine yansımış ve uzun vadede Viyana düzenini zayıflatmıştır.
- Westphalia Barış Andlaşmaları'ndan sonra diplomasinin kongre ve konferanslar yoluyla yürütülmesine daha sık başvurulmuştur. Fakat 1815 sonrası kongrelerin amacı 17. ve 18. yy.'da olduğu gibi sadece savaşlardan sonra barışı tesis etmek olmamış, *bütün devletleri ilgilendiren sorunların çözülmesi* için de kullanılmaya başlanmıştır. Kısacası Viyana Kongresi'yle barışın *sürdürülebilirliği* (kalıcılığı) amaçlanmıştır[75].
- Viyana Kongresi'nde diplomasi ilk kez meslek olarak kabul edilmiş, diplomasi temsilcilikleri sınıflandırılmış ve uluslararası sistemde diplomasi kurumsal bir nitelik kazanmaya başlamıştır[76].
- Viyana düzeninde devletlerarasında büyük devlet-küçük devlet ayrımı yapılmış, 18. yy.'nin sonundan itibaren etki alanı Atlantik'e kadar yayılmış olan uluslararası sistem yeniden Avrupa merkezli olmaya başlamıştır[77].
- Bir kez daha güç dengesine dayalı uluslararası sistemin, en güçlü üyesinden daha güçlü olduğu görülmüştür[78].

1820'lerin başındaki İberik Yarımadası ve Napoli'deki liberal ayaklanmalar ise Viyana düzeninin temellerini sarsan *1830 ve 1848 Devrimleri*'nin habercileri olarak nitelendirilebilir[79]. 1830–1848 yılları arası Viyana düzeni Avrupa'da genel savaşların yaşanmadığı barışın hâkim olduğu zaman dilimini ifade et-

72 İngiltere'nin muhalefetinin nedeni 1713 ve 1789 Fransası'nın İspanya'yla birleşme çabaları ve Avrupa'ya tek başına hâkim olma ortamının yeniden ortaya çıkma ihtimali olabilir.

73 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Armaoğlu, a.g.e., s. 173-176.; Ateş, a.g.e., s. 208.

74 Avrupa Uyumu'nun önemli toplantıları için bkz. Gönlübol, a.g.e., s. 61-63.

75 Paralel mahiyetteki görüşleri için bkz., Tuncer, "Diplomasinin Evrimi Gizli…", a.g.e., s. 67-68.

76 Ibid.

77 Gönlübol, a.g.e., s. 47.

78 Muzaffer Ercan Yılmaz, *Savaş ve Uluslararası Sistem*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2010, s. 61.

79 İspanya ve İtalyan şehir devletlerindeki ulusçu ayaklanmaların dışında 1821 Yunan Ayaklanması ve Yunan bağımsızlığına giden süreç, Viyana düzenini zayıflatan gelişmeler arasında gösterilebilir. Yunan ayaklanmasında özellikle Rusya'nın etkisi belirleyici olmuştur. Yunan Ayaklanması'nda önemli rolü olan Filiki Eterya Cemiyeti 1814'te Odessa'da kurulmuş, daha sonra cemiyet ve Yunan bağımsızlığı fikirleri İstanbul, İzmir, Sakız, Misolongi, Triyeste, Yanya gibi önemli merkezlere yayılmıştır. Ayaklanmadan sonra Yunan bağımsızlığının sağlanması, 1815 Viyana düzenine indirilmiş en önemli darbe olarak nitelendirilmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Uçarol, a.g.e., ss. 150-151., Sander, "Anka'nın Yükselişi ve…", a.g.e., s. 185-186.

miştir[80]. Ama Eski Rejime karşı siyasal hareketlerin ortaya çıkmaya başladığı gelişmeler esas olarak 1830–1848 yılları arasında yaşanmıştır. Hatırlanacağı üzere 1830 ve 1848 Devrimleri işçi sınıfı ve burjuvazinin güçlenmeye başladığı bir siyasi konjonktürde gerçekleşmiştir. Büyük Güçler iki sınıftan burjuvaziye destek vermiş ve burjuvazinin desteğini kazanmışlardır. Dolayısıyla 1830-1848 Devrimleri, burjuva sınıfı temelli liberalizmin yükselmeye başladığı ve mülkiyet esasına göre seçme hakkının tanındığı devrimlerdir. Bu devrimlerde monarşilere karşı eşitlikten ziyade siyasi, ekonomik ve dinsel özgürlüklerin varlığı savunulmuş ve burjuva sınıfının istediği siyasal düzen kurulmaya başlanmıştır[81]. 1830 ve 1848 Devrimleri Avrupa'nın genelinde etkili olmuştur[82] fakat sonuçları itibarıyla devrimlerin Fransa, Avusturya, Alman ve İtalyan şehir devletlerindeki gelişmelere etkileri Avrupa ve Dünya tarihine kıyasla daha belirleyici olmuştur. 1830 ve 1848 Devrimleri kısa vadede başarısız olarak nitelendirilse de[83] orta ve uzun vadede liberalizm ve ulusçuluğun etkisi ulus devletlerin çağını, Eric Hobsbawn'ın kavramsallaştırmasıyla *"Uluslar Baharını"* başlatmıştır[84]. Devrimlerin Avrupa'daki devlet ve prensliklere olan etkileri şöyle sıralanabilir[85]:

1) Fransa'da ilk başta 18. Louis ve 10. Charles'ın baskıcı politikalarına karşı burjuvaların desteğini alan Louis Phillipe'in iktidarı yaşanmış ve nihai olarak 3. Napolyon'un imparatorluğu ilan edilmiştir.
2) İtalya coğrafyasında Guiseppe Mazzini'nin *"Genç İtalya Hareketi"* ve "*Carbonari"* gibi İtalyan siyasal birliğine katkıları olan örgütler ortaya çıkmıştır.
3) *Alman Gümrük Birliği (Zollverein)* 1828–1834 yılları arasında aşama aşama gerçekleşmiş ve Frankfurt'ta geçici parlamentoda (Vorparlament) toplanmasıyla Alman siyasi birliği için önemli iki adım atılmıştır.

1830 ve 1848 devrimlerinin uluslararası sisteme etkileri şöyle tespit edilebilir:

- 1815'de Eski Rejim'in ve hanedanların diplomasi üzerindeki etkileri azalmış, uluslararası sistemde yaşanan geçici duraklama sona ermiştir.

80 John Breuilly, "1848 Devrimleri", David Parker, ed., *Batı'da Devrimler ve Devrimci Gelenek* (çev. Kemal İnal), Dost Yayınları, 1. Baskı, Ankara,2000, s. 142.

81 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Tuncer, "Osmanlı ve Büyük Güçler…", a.g.e., s. 24-25.; Sander, "Siyasi Tarih İlkçağlardan…", a.g.e., s. 184-185.; David H. Pinkney, "A New Look at the French Revolution of a1830", *The Review of Politics,* Vol:23, No:4, 1961, pp. 490-493.; Shirley Gruner, "The Revolution of July 1830 and the Expression of 'Bourgeoisie'", *The Historical Journal,* Vol:11, No:3, 1968, p. 462.

82 Arnold Whitridge, "1848: The Year of Revolution", *Foreign Affairs*, Vol:26, No:2, 1948, p. 267.

83 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Breuilly, a.g.m., s. 164.; Roger Price, *1848 Devrimleri* (çev. Nail Kantemir), Babil Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2000, s. 50.; Paul Gottfried, "Pessimism and the Revolutions of 1848", *The Review of Politics,* Vol: 35, No:2, 1973, p. 193.

84 Eric Hobsbawn'a göre 1848 Devrimleri modern çağın en hızlı yayılan devrimidir, etkileri Kolombiya ve Brezilya'ya kadar yayılmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Hobsbawn, "Sermaye Çağı (1848-1875)", a.g.e., s. 21-22.

85 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Ateş, a.g.e., s. 218, 222; Tuncer, "Osmanlı ve Büyük Güçler…", a.g.e., s. 34.; Sander, "Siyasi Tarih İlkçağlardan…", a.g.e., ss. 185-186, 192.; Hobsbawn, "Sermaye Çağı (1848-1875)", a.g.e., s. 85.

- Viyana düzeninin kurucusu Metternich'in iktidardan düşmesiyle Avrupa diplomasisinde *"Metternich Çağı"* sona ermiştir.
- Uluslararası sistemi 19. yy.'ın ikinci yarısından sonra etkileyecek olan İtalyan ve Alman siyasi birliğinin temelleri atılmıştır.

1830 ve 1848 devrimlerinden sonra 1815'ten beri Avrupa'daki güç dengesini değiştirmeye yönelik önemli gelişme 1854 yılında Kırım Savaşı olmuştur. Büyük devletler Napolyon Savaşları'ndan beri ilk kez savaşmışlardır. Savaş Doğu Sorunu'nun etkisiyle çıkmış ve Rus yayılmacılığını engellemek için İngiltere ve Fransa Osmanlı'yı desteklemişlerdir. Kırım Savaşı 1856 Paris Barış Andlaşması'yla sona ermiştir. 1856 Paris Barış Konferansı'nda İngiltere ve Fransa'nın etkisiyle Osmanlı Avrupa Uyumu'nun bir parçası olarak kabul edilmiş, savaşta tarafsız kalan Avusturya yalnızlaşmış, *Kutsal İttifak* tam anlamıyla parçalanmış ve Avrupa Uyumu bozulmuştur. Avusturya'nın yalnız kalması, Prusya ve Piyemonte'yle yaptığı savaşlarda büyük güçlerden destek alamaması, Alman ve İtalyan siyasi birliklerinin oluşmasına, emperyal güç mücadelesine iki yeni gücün yani Almanya ve İtalya'nın girmesine neden olmuştur. Kırım Savaşı'ndan 1. Dünya Savaşı'na kadar Avrupa'da yaşanan gelişmelerin merkezinde Alman ve İtalyan siyasi birliği süreci yer almıştır[86].

Kırım Savaşı'na katılan Piyemonte İtalyan birliği için İngiltere ve özellikle Fransa'nın desteğini almış, İtalyan siyasi birliği davasının meşruiyetini uluslararası kamuoyunda kabul ettirmiştir. 1859'da Fransa'nın desteğiyle Magenta ve Solferino Savaşı'nı kazanan Piyemonte 1860'da Venedik ve Roma hariç Kuzey ve Orta İtalya'yı Piyemonte egemenliği altında birleştirmiş ve İtalyan Birliği **(**Italia Una**)** büyük ölçüde sağlanmıştır. Birliğin ikinci safhasını Giuseppe Garibaldi ve *"Kırmızı Gömleklileri"* yerine getirmiş Sicilya ve Napoli'yi Piyemonte'ye 1860'ta katmıştır. 1866'da Venedik, 1871'de Sedan Savaşı'nda Fransa'nın yenilmesiyle Roma Piyemonte'ye katılmış ve İtalyan siyasi birliği iki önemli lideri Garibaldi ve Kont Camille Benso de Cavour'un güç mücadelesine rağmen sağlanmıştır. Böylelikle uluslararası sistemin Akdeniz ve Avrupa'daki emperyal güç mücadelesine İtalya da dâhil olmuştur[87].

Almanya'nın siyasi birliğini sağlanması uluslararası sistemin güç dengesini İtalyan siyasi birliğinden daha fazla etkilemiştir. Zira Alman birliğini sağlayan ve büyük devletler arasında yer alan Prusya, İtalyan birliğinden farklı olarak birliğini sağlamak için hiçbir gücün desteğine ihtiyaç duymamış ve Almanlar siyasi birliklerini Otto Von Bismarck'ın ifadeleriyle *"Kılıç ve Kanla"* sağla-

86 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Kissinger, a.g.e., s. 84, 86 ve 94.; Black, a.g.e., p. 158.; Mowat, a.g.e., p. 69.; Gönlübol, a.g.e., s. 55.; Sander, "Siyasi Tarih İlkçağlardan…", a.g.e., s. 217-226.; Armaoğlu, a.g.e., s. 419-483.; Uçarol, a.g.e., s. 257-280.; Ateş, a.g.e., s. 243-275; Kratochwil, a.g.e., p. 227.

87 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Armaoğlu a.g.e., s. 421, 433, 434, 435, 439.; Kissinger, a.g.e., s. 96.; Kennedy, a.g.e., s. 229.; Lee, "Avrupa Tarihi'nden Kesitler (1789-1980)", a.g.e., s. 97, 99.; Sander, "Siyasi Tarih İlkçağlardan…", a.g.e.; s. 220.

mışlardır. Daha geniş bir ifade ile belirtirsek Almanlar, siyasi birliklerini sağlamak için önce 1864'te Cermen Konfederasyonu[88] adına Danimarka'yı, 1866'da Avusturya'yı ve son olarak 1870'te Sedan Savaşı'nda Fransa'yı yenmiş, Frankfurt Barışı'yla Alsace-Loraine'i ilhak ederek 1871'de Versay Sarayı'nın *Aynalı Salonu*'nda Alman İmparatorluğu ilan etmişlerdir. Alman ve İtalyan siyasi birliklerinin kurulması Viyana düzeninin sağladığı güç dengesini bozmuştur. Avusturya Orta Avrupa'daki güç mücadelesini bırakmış ve Rusya ile Balkanlar'da nüfuz mücadelesine girmiştir. 17. yy.'ın başat gücü olan Fransa dış politikasını, sömürgecilik üzerinden yürütmeye başlamıştır. Görüldüğü gibi diplomatik ilişkiler devletler arasındaki emperyal güç mücadelesi üzerinden yürütülmeye başlamış, Viyana düzeninin zayıf noktası olan Rusya'nın Balkanlar'daki yayılmacı politikası engellenememiş ve Avusturya Rusya'yla Balkanlar'da karşı karşıya gelmiştir[89].

Metternich Sistemi sona erdikten sonra Avrupa'daki çatışmaları engellemek ve çıkarları uyuşturma misyonu Bismarck'a geçmiştir. 1815'te Metternich Avusturya'nın çıkarıyla, Avrupa'nın çıkarını özdeş görmüştür[90]. 1871'den sonra benzer bir durum Bismarck ve Prusya için de geçerli olmuştur. Güçlü devletlerin çevrelediği Prusya'nın siyasal varlığını devam ettirmesinin yolu Avrupa'daki büyük güçler arasında denge kurmak olmuştur. Bu sebeplerle 1871'den sonra Almanya'nın dış politikası Fransa'yı yalnız bıraktırmak, *"iki cepheli savaş"*a maruz kalmamak için Avrupa'nın büyük güçlerini dengelemek olmuş, Bismarck bu politikasını 20 yıl başarıyla sürdürmüştür[91]. Bismarck; Fransa'yı yalnız bıraktırmak ve Avrupa Barışı'nı bozması muhtemel olan Balkanlar'daki Avusturya-Rusya çekişmesini engellemek amacıyla 1. İmparatorlar Ligi'ni kurmuştur[92]. Bu andlaşmaya göre 1815'teki Kutsal İttifak'ta olduğu gibi üç Doğu monarşisi birleşmiş, Avrupa'daki liberal ve barışı bozacak hareketlere ortak müdahale kararı almışlardır. Ayrıca *"Doğu Sorunu"*nda ortaya çıkacak anlaşmazlıkları birlikte çöz-

88 *Alman Konfederasyonu (Deutcher Bund)*, Metternich tarafından kurulmuştur. Alman Konfederasyonu'nda 38 Alman devletinin hükümetleri temsil edilmekteydi. Metternich'in amacı Prusya'nın Avrupa güç dengesini bozacak politikalarını engellemek ve Alman devletlerini kendi çatısı altında birleştirmek olmuştur. Metternich benzer şekilde İtalya coğrafyası üzerindeki egemenliğini sağlamlaştırmak için İtalyan şehir devletlerinden bir konfederasyon oluşturmuştur. Bu konuda ayrıntılı olarak bkz. Jörg Ulbert, "France and German Dualism (1756-1871)", Carine Germond-Henning Türk, ed., *A History of Franco-German Relations in Europe From 'Hereditary Enemies' to Partners*, Palgrave Macmillan, 1st Printing, 2008, p. 42.; Hobsbawn, "Sermaye Çağı (1848-1875)…", a.g.e., s. 85.; Tuncer, "Metternich'in Osmanlı Politikası…", a.g.e., s. 12.; Otto Von Bismarck, *Düşünceler ve Hatıralar-I* (çev. Nijad Akipek), MEB Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1965, s. 13.

89 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Armaoğlu, a.g.e., s. 439., 446.; Lee, "Avrupa Tarihi'nden Kesitler (1789-1980)", a.g.e., s. 106.;Sander, "Siyasi Tarih İlkçağlar'dan…", op. cit. s. 221, 224-225.; Ateş, a.g.e., s. 361.; Kissinger, a.g.e., s. 111.; Kennedy, a.g.e., s. 235.

90 Tuncer, "Metternich'in Osmanlı Politikası", a.g.e., s. 25.

91 Kissinger, a.g.e., s. 123.

92 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Otto Von Bismarck, *Düşünceler ve Hatıralar–2* (çev., Nijad Akipek), MEB Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1965, s. 327.

meyi kararlaştırmışlardır. Böylece Prusya hem Fransa'ya karşı güvenliğini sağlamış hem de Avusturya ile Rusya arasındaki çıkarları uzlaştırmıştır. Fakat 1876 Balkan Krizi'nden[93] sonra toplanan Berlin Kongresi'nde Avusturya ve Rusya'nın çıkarları çatışmış ve 1. İmparatorlar Ligi dağılmıştır. Fransa'ya karşı savunmasız kalan Prusya'nın 1. İmparatorlar Ligi sonrası diplomatik hamlesi, Avusturya'yla ittifak yapmak *-ki bu ittifak 1. Dünya Savaşı'nda kurulmuş Üçlü İttifak'ın temelini oluşturacaktır-* olmuştur. Bu ittifaktan iki yıl sonra Prusya, İngiltere'ye karşı yalnız kalmak istemeyen Rusya'nın desteğini tekrar almış ve 1881 yılında 2. İmparatorlar Ligi kurulmuştur. Fakat üç yıl sonra 2. İmparatorlar Ligi de dağılmış ve Bismarck 1884'te müttefik olarak İtalya'nın desteğini almıştır[94]. Dolayısıyla 1. Dünya Savaşı öncesi Üçlü İttifak'ın yapısı belirgin olmaya başlamıştır.

Görüldüğü gibi Almanya Avrupa diplomasisinin önemli aktörlerinden biri[95] olmasına rağmen 1872'de yarattığı 1. İmparatorlar Ligi ve 1881 tarihli 2. İmparatorlar Ligi Avusturya'yla Rusya'nın Balkan politikalarını uzlaştıramamıştır. 1888'de 2. Wilhelm'in Kayzer olmasından sonra Almanya, diplomasiyi etkin kullanan bir devlet olmaktan çıkmış, emperyalist bir güç haline gelmiş, Osmanlı'nın Ortadoğu topraklarından pay alma niyetiyle Doğu Sorunu'nun aktörlerinden biri haline gelmiştir[96]. Dolayısıyla Bismarck Diplomasisi, Bismarck'ın görevden ayrıldığı 1890 yılına kadar etkisini sürdürmüştür. Bismarck Diplomasisi'nin özünde büyük devletleri birbirleriyle dengeleyerek Alman Birliği'ni barışçı bir ortamda sürdürmek yer almıştır. Bu diplomasinin iki temel özelliği; Alman Birliği'ni sağlam temellere oturtmak ve Fransa'nın Almanya'ya karşı bir intikam savaşına girişmesini engellemektir[97].

Daha önce bahsedildiği gibi 2. Wilhelm Kayzer olduktan sonra Prusya'nın Kıta Avrupası'nda varlığını sürdürmeye yönelik dış politikası sona ermiştir.

93 Balkan Krizi temelde, Rusya'nın Panslavist politikalarından etkilenen Osmanlı'daki Balkan uluslarından Hersek'in ayaklanması ve Osmanlı'daki diğer Balkan uluslarına yayılmasıyla başlamıştır. İsyandan sonra Balkanlar'da oluşan güç boşluğu Avusturya ve Rusya tarafından doldurulmaya çalışılmıştır. Özellikle Avusturya'nın Sırbistan, Karadağ ve Bosna-Hersek üzerinde hak iddia etmesi, bu devleti Rusya'yla karşı karşıya getirmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Sander, "Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü…", a.g.e., s. 249.; Uçarol, a.g.e., s. 357.

94 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Sander, "Siyasi Tarih İlkçağlar'dan…", a.g.e., s. 251-252.; Uçarol, a.g.e., s. 324.

95 Bunun en önemli kanıtı 1815 Viyana ve 1856 Paris Barış Kongresi'nden sonra Avrupa'nın en büyük üçüncü kongresinin Berlin'de düzenlenmiş olmasıdır. 1878 Berlin Kongresi'nde Almanya, büyük güçlerin (özellikle Avusturya ve Rusya'nın) Balkanlar'daki çıkarlarını uzlaştırmayı ve Avrupa'da barışı korumayı amaçlamıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Tuncer, "Osmanlı ve Büyük Güçler…", a.g.e., s. 168-169.

96 Alman dış politikasındaki değişim Bismarck'ın *"Doğu'nun zenginliklerini Pomeranyalı bir askerin kemiklerine değişmem"* sözünden anlaşılabilmektedir. Balkanlar'a ilişkin politikasının genişleme üzerine olmadığına Rusya'yı ikna etmeye çalışan Bismarck, Kıta Avrupası'nda büyük bir güç haline gelmiş, emperyalist güç mücadelesine girmemiş ve bu sayede İngiltere'nin dikkatini üzerinden çekmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Kissinger, a.g.e., s. 139.

97 Faruk Sönmezoğlu, der., *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2005, s. 158-159.

Almanya İngiltere'yle ekonomik ve deniz gücü rekabetine girmiş, Osmanlı'yla ilişkilerini geliştirerek Doğu Sorunu'nda Bismarck'ın Rusya'ya verdiği destek sözünü tutmayıp sorunun taraflardan biri haline gelmiştir[98]. Avrupa'da önemli bir güç haline gelen Prusya'ya karşı 1894'te Fransa-Rusya, 1904'te İngiltere-Fransa (Entente Cordiale) ve 1907'de İngiltere-Rusya ittifak kurmuş ve 1. Dünya Savaşı'nın Üçlü İtilaf bloğu oluşturulmuştur[99]. Balkanlar'daki sorunların uluslararasılaşması ise önce bölgedeki bağımsızlık hareketlerini arttırmış, 1908'de Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhak etmesi ve Balkan Savaşları'ndan sonra Osmanlı'nın bölgede bıraktığı güç boşluğu da savaşa giden süreci hızlandırmıştır. Makale sınırları içinde genel ve soyut olarak aktardığımız gelişmeler ışığında 1815–1914 yılları arasında uluslararası sistemin sahip olduğu özellikler şöyle tespit edilebilir:

1) Westphalia Barış Andlaşmaları'yla başlamış olan Avrupa'nın ortak sorunlarını kongrelerde tartışma geleneği devam etmiştir. Fakat bu gelenek Münster ve Osnabrück gibi farklı şehirlerde farklı devletlerin görüşmesi şekilde değil, bütün Avrupa devletlerinin tek şehirde görüşmesi şekline dönüşmüştür.
2) İnsan hakları ve savaşın hukukileşmesi uluslararası sistem açısından önem kazanmış ve diplomasinin konusu haline gelmiştir.
3) Diplomatik ilişkilerin globalleşmesi sonucu ABD gibi Avrupa dışı diplomasi aktörleri de uluslararası sistemde yer almaya başlamıştır.
4) Kurulan barış sistemleri Metternich ve Bismarck örneklerinde olduğu gibi kişilere endeksli kalmış, bu durum uluslararası sistemde barışın kalıcılığını olumsuz etkilemiştir.
5) Almanya ve İtalya gibi iki devletin uluslararası sisteme dahil olması, Emperyal güç mücadelesini arttırmış ve 1. Dünya Savaşı'na neden olmuştur.

3. Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Uluslararası Sistemin Yapısı

1. Dünya Savaşı devam ederken, başta ABD ve İngiltere'de savaş sonrası dönemin nasıl bir yapıya sahip olması gerektiği üzerine pek çok tartışma yapılmış ve birçok tasarı hazırlanmıştır. Bu tasarıların en bilinenleri ABD'de hazırlanan "*The League to Enforce Peace*", İngiltere'de hazırlanan "*The League of Nations Society*" ve Güney Afrikalı General Jan Christians Smuts tarafından kaleme alınan "*The League of Nations: A Pratical Suggestion*" olmuştur.[100] Behaviorism (davranışsal) tahlillerin öne çıktığı bir tartışmalarda aktüel olaylar öne çıkarken, güç dengesi sisteminin artık önemini kaybettiği ve bir uluslararası örgütün kurulması gerektiği vurgulanmıştır[101]. Bu bağlamda özellikle idealistler savaş sonrası döne-

98 Asya'daki güç mücadelesinde 1904-1905 Rus-Japon Savaşı'ndan sonra kaybeden Rusya, etki alanını Balkanlar'a kaydırmış ve Avusturya ile rekabetinin artması 1. Dünya Savaşı'na giden süreci hızlandırmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Sander, "Siyasi Tarih İlkçağlardan…", a.g.e., s. 268.; Hobsbawn, "İmparatorluk Çağı (1875-1914)", a.g.e., s. 327.

99 Sander, "Siyasi Tarih İlkçağlardan…", a.g.e., s. 258-267.

100 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Gönlübol, a.g.e., s. 72-73.

101 Bu tartışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Feridun Ergin, Uluslararası Politika Stratejileri,

min barışçıl bir dünya olması ve savaşların yeniden yaşanmaması için bir takım kurumsal ve hukuksal düzenlemelerin yapılması gerektiğini savunmuşlardır[102].

İdealist görüşlerin büyük bir kabul gördüğü bu uluslararası konjonktürde, resmi olarak 1. Dünya Savaşı'nı bitiren Paris Barış Konferansı, kendisinden 100 yıl önce düzenlenmiş olan Viyana Kongresi'nden farklı bir uluslararası düzen öngörmüştür[103]. Avrupa dışından bir devletin ve liderin (ABD ve Woodrow Wilson) uluslararası sistemi düzenleyici aktör olarak ön planda yer alması ise Paris Barış Konferansı'nın farklı noktalarından biri olarak dikkat çekmiştir. Zira Konferansa, İtilaf Devletleri ile bunlarla birlikte savaşa katılan ya da İttifak Devletleri'ne savaş ilan eden 32 ülke ve onların 70'e yakın temsilcisi egemen eşit katılmıştır. 1. Dünya Savaşı'nda yenilen devletler ise Konferansa davet edilmemiştir. Paris Barış Konferansı sonunda imzalanan barış andlaşmaları[104] ise ABD Başkanı Woodrow Wilson, Fransa Başbakanı Georges Clemenceau ve İngiltere Başbakanı Lloyd George'un çabalarıyla yapılmasına rağmen Wilson'ın uluslararası politikaya ve diplomasiye bakışı diğer iki devlet adamından farklı olmuştur.

Daha geniş bir ifadeyle vurgularsak Clemenceau ve Lloyd George dış politikayı Avrupa tarzı eski diplomasi ilkelerine uygun olarak güç dengesi, ulusal güvenlik ve ulusal çıkar odaklı yorumlarken, Wilson Avrupa tarzı ulusal çıkar ve güç mücadelesi odaklı diplomasinin dünyayı felakete sürükleyeceğini düşünmüştür. Dolayısıyla Wilson'a göre *yeni dünya düzeni* farklı temellerde oluşmalıdır ve bu olguları meşhur 8 Ocak 1918 tarihinde Amerikan kongresi'nde yaptığı konuşmada 14 Madde'de açıklamıştır. Wilson'ın 14 Madde'si, yerine getirilmesi *"zorunlu"* 8 ve yerine getirilmesi zorunlu olmasa da *"gerekli"* 6 maddeden oluşmuştur. Yeni bir dünya düzeni için zorunlu görülen maddelerin içinde yer alan açık diplomasinin hâkim kılınması ve Milletler Cemiyeti (MC)'nin kurulması uluslararası sistem açısından önemli gelişmeler arasında yer almıştır.

Tanım orak bakıldığında açık diplomasi, devlet yöneticilerince sürdürülen dış politikanın ve diplomatik süreçlerin kamuoyunun önünde yürütülmesidir. Wilson'a göre kamuoyunun ikinci planda kaldığı gizli andlaşmalar, ittifaklar ve ulusal çıkar odaklı *(realpolitik)* dış politika 1. Dünya Savaşı'nın önemli nedenleri arasında yer almıştır. Dolayısıyla Wilson'ın tasarladığı yeni dünya düzeni uluslararası rekabetten ziyade uluslararası işbirliğine ve uluslararası ortak çıkarlara dayanmıştır. Wilson bu hedeflerin ve uluslararası barışın kalıcı hale gelmesi için MC'nin kurulmasını sağlamıştır. Wilson'ın açık diplomasi yaklaşımı MC Misakı'nın 18. Maddesi'nde şöyle somutlaşmıştır[105]. *"Cemiyet Üyelerinden birinin*

İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 3207, İstanbul, 1987, ss. 16-35.

102 İdealizm hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Arı, a.g.e., s. 96-98; Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Mkm Yayıncılık, 4. Baskı, Bursa 2013, s. 22-24.

103 Margaret Mac Millan, *1919 Paris: Paris Barış Konferansı ve Dünya'yı değiştiren Altı Ayın Hikayesi* (çev. Belkıs Dişbudak), ODTÜ Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2004, s. 2.

104 Paris Barış Konferansı'nda Almanya'yla Versailles, Avusturya ile St. Germain, Bulgaristan'la Neuilly, Macaristan'la Trianon ve Osmanlı Devleti'yle Sevres Barış Andlaşmaları imzalanmıştır.

105 MC Misakı'nın tam metni için bkz., Mehmet Genç, *Birleşmiş Milletler ve Uzmanlık Örgütleri*

ileride yapacağı her andlaşma ya da uluslararası bağıtlanma, Sekreterlikçe tescil edilecek ve olabilen en kısa süre içinde yayınlanacaktır. Bu andlaşma ya da uluslararası bağıtlanmalardan hiçbiri, tescil edilmeden önce bağlayıcı güçte olmayacaktır." MC, *idealist* ve *açık diplomasi havarisi* olarak kabul edilen Wilson'ın yukarıda değinilen düşünceleri üzerine inşa edilmiştir. Dolayısıyla uluslararası anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi ve bir kolektif güvenlik sistemi kurmak MC'nin temel amaçları dolayısıyla uluslararası sistemin temel özellikleri olmuştur[106].

Woodrow Wilson'ın dışında Vladimir İliç Lenin de açık diplomasiyi uygulayan liderler arasında yer almıştır. Bilindiği üzere Rusya Brest-Litowsk Andlaşması'yla 1. Dünya Savaşı'ndan çekilmiş ve savaş öncesi yapılan gizli andlaşmaları deşifre etmiştir. Fakat Wilson ve Lenin'in açık diplomasi konusu ile sistemin devamlılığı üzerinde farklı bakış açılarına sahip olmuştur. Lenin'in savunduğu, sosyalist diplomasinin nihai amacı sosyalizmin ve komünizmin oluşmasını ve yerleşmesini sağlayacak uygun uluslararası koşulları sağlamak ve komünizmle beraber devletlerin olmadığı, dolayısıyla diplomasiye ihtiyaç duyulmayacak bir uluslararası sistem yaratmaktır. Wilson ise devletlerin içinde yer aldığı uluslararası sistemin barışçı ve açık diplomasiye uygun olarak devamını amaçlamıştır[107].

Bu amaçlardan da açıkça anlaşıldığı üzere Başkan Wilson, Paris Barış Konferansı'na savaşı sona erdirme koşullarını tartışmak ya da var olan uluslararası düzeni yeniden kurmak için değil, hemen hemen 300 yıldan beri uygulanan bütün uluslararası ilişkiler sistemini değiştirmek için gelmiştir. ABD'nin isteğine uygun olarak, MC'nin kurulmasına öncelik verilmiş ve MC'nin 28 Nisan 1919'de kurulması ve Almanya ile Versailles Barış Andlaşması'nın 28 Haziran 1919'de imzalanmasını takiben aynı gün içinde Başkan Wilson[108] Paris'ten ayrılmıştır. İngiltere ve Fransa ise bu durumdan yararlanarak, Wilson İlkeleri'ni dikkate almadan, kendi ülkelerinin çıkarları maksimize ederek, barış koşullarını saptamaya çalışmışlardır. Paris Barış Konferansı, genel hatlarıyla aktardığımız bu durum ve genel hava içerisinde, 4 ay süren görüşmelerden sonra, yenilen devletlere uygulanacak barış koşullarının esaslarını saptamıştır. Andlaşmaların yenilen Devletlere imzalatılmasından sonra, yetkilerini yeni kurulan MC'ye devrederek 24 Aralık 1920 tarihinde sona ermiştir.

Mevzuatı I. Cilt, Ezgi Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Bursa 1999, s. 8.

106 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Mac Millan, a.g.e., s. 61.; Eric Hobsbawn, *Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırılıklar Çağı* (çev. Yavuz Alogan), Everest Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2011, s. 43; Harold Nicholson, *Diplomasi* (çev. Mete Ergin), Altın Kitaplar, İstanbul 1970, s. 159.; Edward Hallett Carr, *Yirmi Yıl Krizi (1919-1939)* (çev. Can Cemgil), Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2010, s. 100; Richard J. Shuster, *German Disarmament After World War I: The Diplomacy of International Arms Inspection: 1920-1931*, Routledge, 1st Printing, London, 2006, p. 15.

107 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Derek Drinkwater, *Sir Harold Nicholson and International Relations: The Practitioner As Theorist*, Oxford University Press, 1st Printing, Oxford, 2005, p. 49.; Nicholson, a.g.e., s. 85.; Adam Watson, Diplomacy: The Dialogue Between States, Routledge, 1st Printing, London 1982, p. 11; Tuncer, "Eski ve Yeni…", a.g.e., s. 66.; İskit, a.g.e., s. 147-148, 151.; Lee, "Avrupa Tarihi'nden Kesitler (1789-1980), a.g.e., s. 263.; Elias - Such, a.g.e., p. 34.

108 Woodrow Wilson, Milletler Cemiyeti'ni kurma çabalarından ötürü Nobel Barış Ödülü'nü kazanmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Black, op. cit., p. 201.

MC'ne daha yakından bakıldığında ise Misakı'nın başlangıç bölümünde, örgütün genel amaçları ile üyelerinin yüklendikleri sorumlulukların şöyle belirlendiği görülmektedir[109]:

"Yüksek Akit Taraflar:

- Milletlerarası işbirliğini geliştirmek ve bu milletler arasında barış ve güvenliği sağlama;
- Savaşa girişmemek hususunda bazı yükümlükleri kabul etme;
- Adalet ve haysiyete dayalı uluslararası ilişkileri açıkça icra etme;
- Bundan böyle girişecekleri eylemlerde devletler hukuku hükümlerine tamamen riayet etme;
- Örgütlenmiş ulusların karşılıklı ilişkilerinde adaleti hükümran kılmak ve andlaşmaların öngördüğü bütün yükümlülüklere itinalı bir şekilde riayet etme; konusunda uzlaşarak Milletler Cemiyetini kuran işbu Misakı kabul ederler".

Bu hükümlerden de anlaşılacağı üzere MC'nin ana görevleri, uluslararası barışı korumak, tehdit hallerini ortadan kaldırmak ve bozulan barışı yeniden tesis etmektir. Üye devler ise birbirlerinin ülke bütünlüğüne ve egemenliğine saygılı olmak ve MC'nin aldığı kararlara ve önlemlere uymak şeklinde belirlenebilecek iki temel yükümlülük üstlenmişlerdir. Kurulmaya çalışılan kolektif güvenlik sisteminin ana unsuru ise MC'nin ana organı olan "Meclis" olmuştur. Büyük devletlerin devamlı olarak temsil edilecekleri bu organın kurulması ise savaş ve barış ortamlarında uluslararası sistemin temel garantisi olarak görülmüştür. MC Misakı'nın 4. Maddesi'nin 1. Paragrafına göre de Meclis'in, işbirliği yapan devletlerin temsilcileri ile Cemiyetin diğer dört üyesinin temsilcilerinden oluşması kararlaştırılmıştır. Daha net bir biçimde ifade edersek Meclisin 5 daimi üyesi olarak: ABD, İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya seçilmiş, Belçika, Brezilya, İspanya ve Yunanistan ise Genel Kurul'un ilk tayinine kadar süreli (geçici) temsilci kabul edilmişlerdir. Lakin ABD, MC üye olmayınca Meclis'te büyük devletlerin sayısı ile süreli üyelerin sayısı ilk başlangıçta aynı olmuştur. 1922 yılında ise Meclis süreli üyelerinin seçilmesinde sorun yaşandığı için, bu üyelerin sayısı 6'ya çıkartılmıştır. 1926 yılında Almanya'nın MC Meclisi'ne girmesi yani büyük devlet olarak kabul edilmesi ise Polonya, İspanya ve Brezilya'nın da benzer isteklerde bulunmasına yol açmıştır. Bu devletlerin istekleri kabul edilmezsek, süreli üyelerin sayısı 9'a çıkartılmış yani MC Meclisi'nin üye sayısı 5 daimi üyeler ile birlikte toplam 14 olmuştur. 1934 yılında ise Sovyetler Birliği'nin daimi üye seçilmesi ile üye sayısı 6'ya yükselmiş fakat Almanya, İtalya ve Japonya'nın ayrılması ile 3'e inmiştir. Süreli üyelerin sayısı ise 1936 yılında 11'e yükseltilmiştir[110]. Yukarıda aktardığımız bu süreçten de anlaşıldığı üzere, Meclis'in yapısında yaşanan bu çok sayıda değişiklik, 1. Dünya Savaşı sonrasında oluşturulmaya çalışılan uluslararası sistemin temel kolektif güvenlik aktörü olan MC'nin başarısız olmasına neden olmuştur.

109 Genç, a.g.e., ss. 3.

110 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Gönlübol, a.g.e., ss. 91-93.

Sonuç

Modern anlamda uluslararası ilişkilerin ve uluslararası sistemin 1648 Westphalia Barış Andlaşmaları'yla kurulduğu kabul edilmektedir. Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu'na bağlı siyasi birimler egemenliklerini kazanmış ve 1648 yılından itibaren diplomatik ilişkiler egemen eşit devletler arasında kurulmaya başlamıştır. Devletler, uluslararası sisteme tek bir gücün hakim olmasını engellemek istemişler ve güç dengesi mekanizmasıyla bu amaçlarını gerçekleştirmişlerdir. Çünkü aksi bir durum, egemen siyasal birimlerin yeniden hegemon bir gücün hakimiyeti altına girmesi anlamına gelmekle birlikte, siyasal varlıklarının devamını risk altına alacaktır. Dolayısıyla Westphalian Sistem'in güvenlik algısı, sistemi oluşturan egemen eşit devletlerin varlıklarının devamı üzerine kurulmuştur. Bu açıdan Napolyon Fransa'sı, 2. Wilhelm Almanya'sı gibi aktörlerin uluslararası sisteme tek başına hakim olma çabaları daha önce ifade edildiği gibi güç dengesi mekanizmasıyla engellenebilmiştir[111].

Lakin Paris Barış Konferansı ve MC, amaçlarını gerçekleştirme konusunda başarısız olmuş ve yeni bir dünya savaşının çıkmasını engelleyememişlerdir. Paris Barış Konferansı'nın başarısız olma sebepleri arasında 1815 Viyana Konferansı'ndan farklı olarak yenilen devletlerin ve Avrupa'nın iki büyük gücü Rusya'yla Almanya'nın temsil edilmemeleri[112], Orta Avrupa'da ve Ortadoğu'da *self determinasyon* ilkesine uygun olarak yaratılan ardıl devletlerin bölgelerindeki güç boşluğunu dolduramamış olmaları sayılabilir. MC'nin başarısızlığının sebebi olarak evrensel nitelikli ilk uluslararası örgüt olmasına rağmen Avrupa merkezli olmaktan kurtulamaması gösterilebilir. Ayrıca MC'yi kurmasına rağmen ABD, Başkan Wilson seçimleri kaybettikten sonra örgüte üye olmamış, örgüt uluslararası politikada eskisi kadar güçlü olmayan İngiltere ve Fransa'nın etkisine girmiştir.

MC'nin kuruluşuna öncülük etmesine karşın ABD'nin örgüte üye olmaması, tarihsel olarak İngiltere'nin 1815'te Kongre Sistemi'ni kurmasına rağmen 1818 tarihli Aix la Chapelle Konferansı'ndan sonra sistemden çıkmasına benzetilebilir[113]. Almanya ve savaş sonrası düzenle ilgili farklı çıkarları olan İngiltere ve Fransa'nın güç mücadelesi MC'nin işleyişine ve amaçlarına zarar vermiştir[114]. Örgüt, 2. Dünya Savaşı başlayana kadar İtalya'nın Habeşistan'ı işgal etmesi, İspanya İç Savaşı'nda meşru yönetime destek verilmemesi, Münih Dü-

111 Jane, a.g.m.

112 Rusya ve Almanya 1922 yılında imzaladıkları Rapallo Andlaşması'yla diplomatik *tecritlerinden* kurtulmuşlardır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Yayınları, 18. Baskı, Ankara 2009, s. 23.; Kissinger, a.g.e., s. 240., J. M. Roberts, *Avrupa Tarihi* (çev. Fethi Aytuna), İnkılap Yayınları, İstanbul 2010, s. 626.

113 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Kissinger, a.g.e., s. 82.; Black, a.g.e., p. 201.

114 Fransa Almanya'yı güçsüz bir devlet haline getirip baskı altına alınması gerektiğini savunurken, İngiltere *"Yatıştırma Politikası"* (Appeasement Policy) çerçevesinde sistemde güçlenmeye başlayan Almanya'yı küçük ödünler vererek dengelemeyi amaçlamıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Kissinger, a.g.e., s. 246.; Joana Bourke, *The Second World War: A People's History*, Oxford University Press, 1st Printing, New York, 2001, pp. 14-18.

zenlemeleri ile Çekoslovakya'nın Südetler Bölgesi'nin Almanya'ya verilmesi, Japonya'nın Mançurya'yı işgal etmesi karşısında Çin'in dikkate alınmaması ve 2. Dünya Savaşı çıktığında hiçbir devletin savaş ilanını bildirmemesi olaylarında görevlerini ve amaçlarını yerine getirememiştir.

1. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD 15 devlete borç vermiş olup, bu borçların büyük kısmını İngiltere, Fransa ve İtalya'ya tarafından alınmıştır. Bu devletler ABD'ye olan borçlarını Almanya'dan gelen tamirat alacaklarıyla ödemeyi planlamışlardır[115]. Döngüsel şekilde Almanya da ABD'nin verdiği krediyle tamirat borçlarını İngiltere ve Fransa'ya ödemiştir. Fakat bu döngü ABD'nin spekülatif piyasası, Amerikan banka sisteminin zayıflığı ve dünya ekonomisinin kırılgan yapısı nedeniyle 1929'da *Büyük Bunalım*'ın yaşanmasına sebep olmuştur[116]. 1929 Büyük Bunalımı tamirat borçlarını ödemekte zorlanan Alman ekonomisini daha da kötüleştirmiş ve ekonomik krizi Avusturya'yla yapılacak bir gümrük birliği ile aşmayı amaçlamıştır. Fakat bu öneri Versailles Andlaşması'na aykırı olduğu için kabul edilmemiştir. Ekonomik bunalımın aşılamaması ve toplumsal koşulların sonucunda Almanya'da 1933 yılında Adolf Hitler iktidara gelmiş ve üç aşamalı dış politikasını uygulamaya çalışmıştır.[117] Bu gelişmeler sonucunda uluslararası sistemde istikrarsızlık artmış ve yeni bir dünya savaşını başlatacak olan bloklaşma ile beraber yeni güç dengeleri bozulan güç dengesi sistemi içinde oluşturulmuştur.

Makale sınırları içinde genel ve soyut olarak aktardığımız bu tarihsel olaylara yaklaşık 100 yıl sonra retrospektif bir biçimde baktığımızda, 1. Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası sistemin yapısının çok kısa süreler içinde değiştiği görülmektedir. Daha net bir biçimde ifade edersek savaş öncesi dönemde uluslararası sistemin yapısının güç dengesine dayandığı açık bir biçimde görülmektedir. Söz konusu bu dönemde bir yandan milliyetçiliğin etkisi ile ulus devletlerin sayısında bir artış olurken bu artış senkronize bir biçimde sömürgecilik ve emperyalizmin etkisi ile uluslararası sistemin etki alanının Avrupa dışına çıkmasına da yol açmıştır.

Savaş sonrası dönemde uluslararası sistem 1939 kadar genel özellikleri ile güç dengesi sistemine benzemekle beraber, 1918-1939 yılları arasındaki dönemin tamamında homojen bir biçimde güç dengesi sisteminin özellikleri görülmemektedir. Örneğin, söz konusu dönemde güç dengesi sisteminde[118]

115 Barış Özdal, "1929 Büyük Bunalımı'nın Uluslararası Etkileri ve Türkiye", Melek Tüz, ed., *Kriz Yönetimi: Uygulamalar için Temel Adımlar*, Şah-Mat Yayınları, Bursa 2008, s. 159.

116 Eric Hobsbawn 1929-1933 yılları *"Büyük Çöküş"* olarak nitelendirmiştir. Edward H. Carr iki savaş arası dönemin son on yılını, *gerçekçiliği pek dikkate almayan bir ütopyadan, her türlü ütopya unsurunun katı bir şekilde dışlanmasına doğru ani bir düşüş* olarak ifade etmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Hobsbawn, "Aşırılıklar Çağı…", a.g.e., s. 273.; Carr, a.g.e., s. 261.

117 1) Versailles Barış Andlaşması'nın kısıtlamalarından kurtulmak. 2) Almanya dışında yaşayan bütün Almanların Alman sınırları içine alınması yoluyla "Bir Ulus, Bir Devlet *("Ein Volk, Ein Reich"* ilkesini gerçekleştirmek. 3) Lebensraum, yani *"hayat sahası"* politikasıyla, Alman devletinin gönencini ve mutluluğunu üst düzeye çıkarmak. Sander, "Siyasi Tarih 1918-1994", a.g.e., s. 46.

118 Zorunlu olmamakla birlikte güç dengesi sisteminde, sistemin devam etmesinden çıkarı olan

dengenin dengeleyicisi olan bir devlet bulunmamaktadır. Ayrıca sisteme çok kısa süreler ile yeni başat aktörlerin katılmış ve çıkmış olması, istikrarı bozucu etki doğurmuştur. Bu sebeple savaşın hemen ardından Paris Andlaşması ve MC'nin kuruluşu ile uluslararası sistemin revize edilerek, güç dengesinin yeniden yapılandırıldığı ileri sürülebilir. Fakat 21 yıl gibi kısa bir süre içinde ikinci bir dünya savaşının yaşandığı düşünüldüğünde, yeniden yapılandırılmış olan bu sistemin başarılı olmadığı açıktır.

Kaynaklar

ABOU-EL-HAJ Rifaat A., "Ottoman Diplomacy at Karlowitz", *Journal of the American Oriental Society,* Vol:87, No:4, 1967.

ABOU-EL-HAJ Rifaat A., "The Formal Closure of the Ottoman Frontier in Europe: 1699-1703", *Journal of the American Oriental Society,* Vol:89, No:3, 1969.

ARI Tayyar, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika,* Mkm Yayıncılık, 10. Baskı, Bursa 2013.

ARI Tayyar, *Uluslararası İlişkilere Giriş,* Mkm Yayıncılık, 4. Baskı, Bursa 2013.

ARMAOĞLU Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2010.

ATALAY Ahmet Haluk, *Uluslararası Hukukun Oluşumu: İlk Küreselleşme Dönemi (1492-1648),* Göçebe Yayınları, İstanbul 1997.

ATEŞ Toktamış, *Siyasal Tarih,* Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2009.

BACIK Gökhan, "Westfalyan Sistem'in Direnişi: 11 Eylül ve Uluslararası Politika", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt:3, Sayı:10, 2006.

BACIK Gökhan, *Modern Uluslararası Sistem: Köken, Genişleme, Nedensellik*, Kaknüs Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2007.

BAYKAL Bekir Sıtkı, *Yeni Zamanda Avrupa Tarihi Otuz Yıl Savaşı Devri,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988

BEWES Wyndhem A., "Gathered Notes on the Peace of Westphalia of 1648", *Transactions of the Grotius Society,* Vol:19, 1933.

BISMARCK Otto Von, *Düşünceler ve Hatıralar–2* (çev., Nijad Akipek), MEB Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1965.

BISMARCK Otto Von, *Düşünceler ve Hatıralar-I* (çev. Nijad Akipek), MEB Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1965.

BLACK Jeremy, *A History of Diplomacy*, Reakton Books, 1st Printing, London 2010.

BLANNING T. C. W., ed., *The Oxford History of Modern Europe,* Oxford University Press, Oxford 2000.

BOURKE Joana, *The Second World War: A People's History,* Oxford University Press, 1st Printing, New York, 2001.

BREUILLY John, "1848 Devrimleri", David Parker, ed., *Batı'da Devrimler ve Devrimci Gelenek* (çev. Kemal İnal), Dost Yayınları, 1. Baskı, Ankara,2000.

bir dengenin dengeleyicisi olan bir devlet bulunmaktadır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Arı, "Uluslararası İlişkiler ve", a.g.e., s. 158-163.

BUZAN Barry -Richard Little, "Beyond Westphalia? Capitalism after the Fall", *Review of International Studies,* Vol:25, No:5, 1999.

CARR Edward Hallett, *Yirmi Yıl Krizi (1919-1939)* (çev. Can Cemgil), Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2010.

DAVIES Norman, *Avrupa Tarihi*(çev. Burcu Çığman, vd.), İmge Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2011.

DRINKWATER Derek, *Sir Harold Nicholson and International Relations: The Practitioner As Theorist,* Oxford University Press, 1st Printing, Oxford, 2005.

ELIAS Juanita -Peter Such, *International Relations: The Basics,* Routledge, 1st Printing, New York 2007, p. 24.;

ERGİN Feridun, *Uluslararası Politika Stratejileri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 3207, İstanbul, 1987.

EROL M. Seyfettin, "Ukrayna-Kırım Krizi" Ya Da "İkinci Yalta Süreci", *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı:41, Bahar 2014

EROL M. Seyfettin, **"**Yeni Soğuk Savaş Ya da Amerikan Yüzyılının Sonu (1)"; http://www.milligazete.com.tr/koseyazisi/Yeni_Soguk_Savas_Ya_da_Amerikan_Yuzyilinin_Sonu_1/19290#.U0K1kvl_tYw (e.t. 05.04.2014);

EROL M. Seyfettin, **"**Yeni Soğuk Savaş Ya da Amerikan Yüzyılının Sonu (2)"; http://www.milligazete.com.tr/koseyazisi/Yeni_Soguk_Savas_ya_da_Amerikan_yuzyilinin_sonu_2/19342#.U0K2Fvl_tYw (e.t. 05.04.2014).

GENÇ Mehmet, *Birleşmiş Milletler ve Uzmanlık Örgütleri Mevzuatı I. Cilt,* Ezgi Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Bursa 1999.

GERMOND Carine -Henning Türk, ed., *A History of Franco-German Relations in Europe From 'Hereditary Enemies' to Partners*, Palgrave Macmillan, 1st Printing, 2008.

GOTTFRIED Paul, "Pessimism and the Revolutions of 1848", *The Review of Politics,* Vol: 35, No:2, 1973.

GÖNLÜBOL Mehmet, *Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma,* AÜ SBF Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1975.

GRABB Alexander, *Napoleon and the Transformation of Europe,* Palgrave MacMillan, Hampshier 2003.

GROSS Leo, "The Peace of Westphalia 1648-1948", *The American Journal of International Law*, Vol:42, No:1, 1948.

GRUNER Shirley, "The Revolution of July 1830 and the Expression of 'Bourgeoisie'", *The Historical Journal,* Vol:11, No:3, 1968.

HART Marjolein, "Felemenk Ayaklanması 1566-1581: Ulusal Bir Devrim Mi?", David Parker, ed., *Batı'da Devrimler ve Devrimci Gelenek (1560-1991),* (çev.Kemal İnal), Dost Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2003.

HOBSBAWN Eric, *Devrim Çağı (1789-1848)* (çev. Bahadır Sina Şener), Dost Yayınları, 5. Baskı, Ankara 2008.

HOBSBAWN Eric, *İmparatorluk Çağı (1875-1914)*(çev. Vedat Aslan), Dost Yayınları,4. Baskı, Ankara 2010.

HOBSBAWN Eric, *Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırılıklar Çağı* (çev. Yavuz Alogan), Everest Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2011.

HOLSTI Kalevi J., *The State, War and the State of War,* Cambridge University Press, 6th Printing, Cambridge, 2004.

http://turkey.usembassy.gov/uploads/images/pkMD9H-FtBW5yfGN3x7c1w/amerikan_tarih_anahatlar.pdf (e. t. 07. 03. 2013)

https://wiki.umn.edu/pub/Polisciresources/InternationalRelationsTexts/threeprinciplesofwestphaliansociety.pdf (e. t. 17. 02. 2013)

İSKİT Temel, *Diplomasi: Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması,* Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2011.

JANE Murat, "*Pre-Westphalian ve Westphalian Dönemden Post-Westphalian Döneme Geçerken Diplomasinin Değişen Rolünün Analizi*" Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2014 (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)

JANE Murat, "Westphalian Dönem'den Post-Westphalian Dönem'e Değişen Güvenlik Algısının Karşılaştırmalı Analizi", *5. Uludağ Uluslararası İlişkiler Konferansı 'Barış ve Güvenliğin Yeniden İnşası*, 11-12 Aralık 2013, Bursa, Türkiye (Sempozyum kitabı basım aşamasındadır)

KANN Robert, A., "A Reappraisal of Historical Impact on International Relations", *The Journal of Modern History*, Vol:32, No:4, 1960.

KENNEDY Paul, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri (16.Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar)*(çev. Birtane Karanakçı), İş bankası Yayınları, 9. Baskı, İstanbul 2002.

KERR Gordon, *Charlemagne'den Lizbon Antlaşması'na Avrupa'nın Kısa Tarihi*(çev. Cumhur Atay), Kalkedon Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2011.

KISSINGER Henry, *Diplomasi* (çev. İbrahim H. Kurt), İş Bankası Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2002

KRASNER Stephan D., "Compromising Westphalia", *International Security,* Vol:20, No:3, 1996.

KRATOCHWIL Freidrich, *The Puzzles of Politics***,** Routledge, 1st Printing, New York 2011.

KURTARAN Uğur*, Osmanlı Diplomasi Tarihinden Bir Kesit Osmanlı-Avusturya Diplomatik İlişkileri (1526-1791),* Ukde Yayınları, 1. Baskı, Kahramanmaraş 2009.

LEE Stephen, *Avrupa Tarihi'nden Kesitler (1494-1789)* (çev. Ertürk Demirel), Dost Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2009.

LEE Stephen, *Avrupa Tarihi'nden Kesitler (1789-1980)*(çev. Savaş Aktur), Dost Yayınları, Ankara 2010.

LEWIS Gwynne, "Fransız Devrimi", David Parker, ed., *Batı'da Devrimler ve Devrimci Gelenek (1560-1991)*(çev. Kemal İnal), Dost Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2003.

MILLAN Margaret Mac, *1919 Paris: Paris Barış Konferansı ve Dünya'yı değiştiren Altı Ayın Hikayesi* (çev. Belkıs Dişbudak), ODTÜ Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2004.

MOWAT R. B., *The European States System: A Study of International Relations,* Oxford University Press, 1st Printing, London, 1923.

NEVINS Allan -Henry Steele Commager, *ABD Tarihi*(çev. Halil İnalcık), 4. Baskı, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2011

NICHOLSON Harold, *Diplomasi* (çev. Mete Ergin), Altın Kitaplar, İstanbul 1970, s. 159.;

NIOU Emerson M. S. vd., *The Balance of Power: Stability in International Systems*, Cambridge University Press, 1st Printing, New York 1989.

OUREDNIK Patrik, *Europeana Yirminci Yüzyılın Kısa Tarihi* (çev., İsmet Birkan), Dost Yayınları, Ankara 2001.

ÖZDAL Barış, "1929 Büyük Bunalımı'nın Uluslararası Etkileri ve Türkiye", Melek Tüz, ed., *Kriz Yönetimi: Uygulamalar için Temel Adımlar*, Şah-Mat Yayınları, Bursa 2008.

ÖZDAL Barış, "Doğu Sorunu Kapsamında Almanya'nın Ermenilere Yönelik İzlediği Politikalar -Tessa HOFMANN'ın İddialarının Analizi ve Kritiği-", *Hoşgörüden Yol Ayrımına Ermeniler, Cilt: I, No:163, 22-24 Mayıs 2008, Erciyes Üniversitesi-Nevşehir Üniversitesi, II. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Sempozyumu (EUSAS II), Erciyes Üniversitesi Yayını, Kayseri 2009.*

ÖZDAL Barış, *Avrupa Birliği Siyasi Bir Cüce, Askeri Bir Solucan mı? Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası ile Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası Oluşturma Süreçlerinin Tarihsel Gelişimi,* Dora Yayınları, 1. Baskı, Bursa 2013.

ÖZDAL Barış, R. Kutay Karaca, *Diplomasi Tarihi II, Yardımcı Ders Notları – 2014*, Dora Yayınları, Bursa 2014.

ÖZDAL Barış, R. Kutay Karaca, *Osmanlı Diplomasi Tarihi, Yardımcı Ders Notları – 2014*, Dora Yayınları, Bursa 2014.

PENZEV Konstantiv, "When Will the Great Game Ended?", *Oriental Review.org,* http://orientalreview.org/2010/11/15/when-will-the-great-game-end/ (e. t. 13. 08. 2013)

PHILPOTT Daniel, "Westphalia, Authority, and International Society", *Political Studies,* Vol:47, 1999.

PINKNEY David H., "A New Look at the French Revolution of 1830", *The Review of Politics,* Vol:23, No:4, 1961.

PIPER David, "The Great Game of Influence in Afghanistan Continues but the Different Players", *Foxnews.com,* http://www.foxnews.com/world/2012/06/09/great-game-influence-in-afghanistan-continues-but-with-different-players/ (e. t. 13. 08. 2013).

POMYETKİN Valdimir, ed., *Uluslararası İlişkiler Tarihi-I*(çev. Atilla Tokatlı), Evrensel Basım, 1. Baskı, İstanbul 2009.

PRICE Roger, *1848 Devrimleri* (çev. Nail Kantemir), Babil Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2000.

ROBERTS J. M., *Avrupa Tarihi* (çev. Fethi Aytuna), İnkılap Yayınları, İstanbul 2010.

SANDER Oral, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme,* İmge Yayınları, 6. Baskı, Ankara 2010.

SANDER Oral, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Yayınları, 18. Baskı, Ankara 2009.

SANDER Oral, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, İmge Yayınları, 11. Baskı, Ankara 2003.

SEVİM Hüseyin, "Uluslararası İlişkilerde Küreselleşme Olgusu ve Ulus-Devlet Kavramını Yeniden Düşünmek", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt:3, Sayı:9, 2006, s. 100.

SHUSTER Richard J., *German Disarmament After World War I: The Diplomacy of International Arms Inspection: 1920-1931*, Routledge, 1st Printing, London, 2006.

SOFHA James R., "Metternich's Theory of European Order: A Political Agenda for 'Perpetual Peace'", *The Review of Politics*, Vol: 60, No:1, 1998.

SÖNMEZOĞLU Faruk, der., *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2005.

STRANDSBJERG Jeppe, *Territory, Globalization and International Relations: The Cartographic Reality of Space*, Palgrave Macmillan, 1st Printing, New York 2010.

SUCH Elias-, a.g.e., p. 26.; Robert Gilpin, *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, 2nd Printing, New York 2009.

ŞAHİN Mehmet, "Vestfalya ve Vestfalya Sonrası Dünya Düzeninde Din", Mesut Özcan-Muzaffer Şenel, ed., *Modernite ve Dünya Düzenleri*, Klasik Yayınları, İstanbul 2010.

TETİK Ahmet ve Mehmet Şükrü Güzel, *Kızılay ve Kızılhaç Belgeleriyle Osmanlılara Karşı İşlenen Savaş suçları (1911-1921)*, İş Bankası Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2013

TUNCER Hüner, *Eski ve Yeni Diplomasi*, Ümit Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 1995.

TUNCER Hüner, *Metternich'in Osmanlı Politikası (1815-1848)*, Ümit Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 1996

TUNCER Hüner, *Osmanlı ve Büyük Güçler (1815-1878)*, Kaynak Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2009.

UÇAROL Rıfat, *Siyasi Tarih (1789-2010)*, Der Yayınları, 8. Baskı, İstanbul, 2010.

WATSON Adam, Diplomacy: The Dialogue Between States, Routledge, 1st Printing, London 1982.

Whitridge Arnold, "1848: The Year of Revolution", *Foreign Affairs*, Vol:26, No:2, 1948.

YAZICI Orhan, "Afganistan'daki Otorite Boşluğu'nun Temelleri ve Bölge Güvenliği Üzerindeki Etkileri", *History Studies*, Cilt:2, Sayı:1, 2010.

YILMAZ Muzaffer Ercan, "Westphalia'dan Günümüze Savaş", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt:4, Sayı:14, 2007.

YILMAZ Muzaffer Ercan, *Savaş ve Uluslararası Sistem*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2010, s. 61.